

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра політології та публічного управління

На правах рукопису

НАУМЧУК ДАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА
ОСВІТНІЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ЯКІСТЮ ЗАГАЛЬНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма «Державна служба»

Робота на здобуття освітнього рівня «Магістр»

Науковий керівник:

КУЗЬМУК ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА,

кандидат соціологічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____ засідання

кафедри політології та публічного управління від

_____ 2025 р.

Завідувач кафедри

(_____) Бусленко Василь Володимирович

(підпис)

ЛУЦЬК-2025

АНОТАЦІЯ

Наумчук Дарина Олександрівна. Освітній моніторинг як інструмент державного управління якістю загальної шкільної освіти в Україні. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня «магістр». Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування». Освітньо-професійна програма: «Державна служба». Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025. Загальний обсяг роботи складає 84 сторінки. У вступі відображено актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічний підхід, визначено наукову новизну та практичну значущість результатів. Мета магістерської роботи полягає у всебічному аналізі системи моніторингу якості шкільної освіти та окресленні ролі державної служби у забезпеченні її ефективності.

Об'єктом дослідження визначено систему державного моніторингу якості освіти в Україні. Предметом є організаційно-управлінські, нормативно-правові та методологічні засади діяльності державної служби у контексті забезпечення моніторингової функції шкільної освіти.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи моніторингу якості шкільної освіти» розглянуто поняття «якість освіти» та «моніторинг якості освіти», визначено їхній взаємозв'язок, проведено аналіз нормативно-правових документів України у цій сфері.

Другий розділ «Інституційно-управлінський аспект здійснення моніторингу якості освіти» досліджує ключову роль Державної служби якості освіти України (ДСЯО) в реалізації моніторингової політики, аналізуються її компетенції та способи взаємодії з органами управління всіх рівнів і освітніми установами. Розглянуто базові інструменти моніторингу, такі як інституційні аудити, електронні платформи (наприклад, EvaluEd, ІСУО), опитування учасників освітнього процесу.

Третій розділ роботи «Практична реалізація моніторингу якості освіти в Україні» аналізує діяльність ДСЯО та її регіональних представництв, зокрема у

Волинській області, де проводилися моніторингові дослідження освітнього процесу. Виведено основні тенденції, визначено сильні й слабкі сторони організації шкільної освіти. Оцінено ефективність діяльності служби та запропоновано рекомендації з покращення системи моніторингу.

У висновках підкреслюється, що моніторинг якості шкільної освіти є фундаментальним елементом системи державного управління освітньою сферою. Він дозволяє створювати аналітичну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Основні ключові слова: якість освіти, моніторинг, державна служба, освітня політика, Державна служба якості освіти України, управління освітою, інституційний аудит.

ABSTRACT

Naumchuk Daryna. Educational Monitoring as a Tool of Public Administration of General Secondary Education Quality in Ukraine. Master's Thesis for obtaining the educational degree "Master". Specialty: 281 «Public management and administration». Educational and professional program: «Public management and administration». Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2025.

The introduction presents the relevance of the research topic, defines the purpose, objectives, object, subject, and methodological approach, and highlights the scientific novelty and practical significance of the results. The purpose of the master's thesis is to provide a comprehensive analysis of the system for monitoring the quality of school education and to define the role of the civil service in ensuring its effectiveness.

The object of the research is the system of state monitoring of education quality in Ukraine. The subject of the study comprises the organizational, managerial, legal, and methodological principles of the civil service's activities in the context of performing the monitoring function in school education.

Chapter 1 "Theoretical and Methodological Foundations of Monitoring the Quality of School Education" examines the concepts of "quality of education" and "education quality monitoring", defines their interrelation, and analyzes the regulatory and legal framework of Ukraine in this field.

Chapter 2 "Institutional and Managerial Aspects of Implementing Education Quality Monitoring" explores the key role of the State Service for Education Quality of Ukraine (SSEQ) in implementing monitoring policy, analyzes its competences and mechanisms of interaction with governance bodies at all levels and educational institutions. The chapter also considers major monitoring tools such as institutional audits, electronic platforms (e.g., EvaluEd, ISUO), and surveys of education process participants.

Chapter 3 “Practical Implementation of Education Quality Monitoring in Ukraine” analyzes the activities of the SSEQ and its regional offices, particularly in the Volyn region, where monitoring studies of the educational process were conducted. The research identifies key trends, outlines strengths and weaknesses in the organization of school education, assesses the effectiveness of the Service’s activities, and provides recommendations for improving the monitoring system.

The conclusions emphasize that monitoring the quality of school education is a fundamental element of the state governance system in education, enabling the formation of an analytical foundation for making evidence-based management decisions.

Key words: quality of education, monitoring, civil service, education policy, State Service for Education Quality of Ukraine, education management, institutional audit.

Зміст

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	13
1.1.Поняття та сутність якості освіти в сучасних умовах.....	13
1.2Теоретичні підходи до розуміння моніторингу якості освіти.....	17
1.3 Нормативно-правове забезпечення моніторингу в системі загальної середньої освіти України.	23
1.4.Зарубіжний досвід організації моніторингу якості освіти.	27
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ	36
2.1.Роль державної служби у формуванні та реалізації політики моніторингу якості освіти	36
2.2. Система органів державного управління та їх функції у сфері освітнього моніторингу.....	38
2.3.Інструменти, методи та технології державного моніторингу якості шкільної освіти.....	42
2.4.Проблеми та виклики у здійсненні моніторингу з боку державної служби.....	48
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2.....	53
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	56
3.1.Аналіз сучасного стану моніторингу якості шкільної освіти (на прикладі роботи Державної служби якості освіти України та її територіальних органів).	56
3.2.Досвід упровадження моніторингових досліджень у закладах загальної середньої освіти.....	59
3.3. Оцінка ефективності державної служби у сфері забезпечення якості шкільної освіти.....	65
3.4. Шляхи вдосконалення моніторингу якості освіти в Україні: управлінські, нормативні та організаційні пропозиції	67
Висновок до розділу 3	70
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Актуальність теми. Формування та еволюція сучасної української освіти відбувається в умовах глибоких соціальних змін, що визначені потребою створення інноваційної економіки, інтеграцією України до європейського та світового освітнього простору, а також викликами глобалізації. Від рівня якості загальної середньої освіти залежить не лише інтелектуальний і культурний потенціал суспільства, а й конкурентоспроможність держави на міжнародній арені. Тому проблема забезпечення та регулярного удосконалення якості освіти займає провідне місце в державній освітній політиці.

Прийняття Закону України «Про освіту» (2017 р.) заснувало перехід до нової парадигми сприйняття якості освіти, що розглядається як комплексна характеристика освітнього процесу та його результатів, які відповідають визначеним стандартам, суспільним потребам і запитам особистості. Ця філософія ґрунтується на принципах прозорості, підзвітності, автономії та партнерства між державними органами, освітніми установами, педагогами, учнями та громадськістю. У зазначених умовах виникає об'єктивна причина у створенні системи постійного моніторингу якості освіти, що виконує не лише діагностичну, але й прогностичну функцію, забезпечуючи можливість своєчасного реагування на виявлені проблеми.

Моніторинг якості шкільної освіти є ефективним інструментом оцінювання стану та результатів функціонування освітньої системи. Він передбачає систематичний збір, аналіз, інтерпретацію та узагальнення даних щодо рівня навчальних досягнень учнів, якості освітнього середовища, ефективності управлінських рішень. Завдяки моніторингу забезпечується можливість здійснення обґрунтованих висновків, формування рекомендацій для закладів освіти, органів управління та державних інституцій, що сприяє підвищенню ефективності функціонування освітньої системи загалом.

Особливого значення набуває діяльність Державної служби якості освіти України, яка відповідно до чинного законодавства є ключовим державним

органом, уповноваженим здійснювати політику у сфері моніторингу якості освіти. Вона виконує функції не лише контролю оцінювання, але й методичного забезпечення освітніх закладів, координації зусиль територіальних органів і сприяння формуванню єдиної національної системи освітніх вимірювань. Ефективність діяльності цієї інституції безпосередньо впливає на своєчасність виявлення недоліків, розробку та впровадження корекційних заходів, а також на формування довіри суспільства до системи освіти.

Отже, в умовах модернізації української освіти та інтеграції до європейського простору питання організації моніторингу якості шкільної освіти та ролі державної служби в цьому процесі є надзвичайно актуальним. Дослідження цього напрямку має не лише теоретичне, але й вагомим практичне значення, оскільки воно спрямоване на вдосконалення державної освітньої політики, підвищення ефективності управління у сфері освіти та формування якісно нового рівня освітніх послуг для майбутніх поколінь.

Наукова новизна. Дослідження питань моніторингу якості шкільної освіти в вітчизняному науковому середовищі залишається актуальним та динамічним, однак воно потребує подальшого розвитку з урахуванням сучасних і політичних умов. У цій роботі наукова новизна полягає в уточненні понятійно-категорійного апарату моніторингу якості освіти шляхом визначення його ключових характеристик, функцій та методів. Також новизною є акцент на системній ролі Державної служби якості освіти України у забезпеченні ефективного функціонування моніторингових процесів, що досі недостатньо висвітлено в науковій літературі.

У межах роботи передбачено виокремлення специфічних ознак управлінської діяльності державної служби та її територіальних органів, а також аналіз їхнього впливу на формування освітньої політики в державі. Наукова новизна виявляється й у спробі інтеграції теоретико-методологічних засад моніторингу з емпіричними даними щодо практики його впровадження в Україні. Запропоновані рекомендації спрямовані на вдосконалення управлінських та

організаційних механізмів, що дозволяє не лише розширити наукове розуміння проблеми, а й сформувані практичні орієнтири для модернізації системи освітнього процесу.

Мета дослідження. Метою магістерської роботи є комплексне дослідження процесу моніторингу якості шкільної освіти в Україні з акцентом на ролі та функціях Державної служби якості освіти як ключового інституційного суб'єкта у сфері забезпечення якості освіти. Досягнення цієї мети передбачає теоретичне обґрунтування сутності моніторингу, аналіз чинного нормативно-правового забезпечення, вивчення зарубіжного досвіду, оцінку практичної діяльності державних інституцій та формулювання пропозицій щодо вдосконалення механізмів державного управління освітнім моніторингом.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети передбачається виконати такі завдання:

- Розкрити сутність поняття «якість освіти» та аналізувати наукові підходи до її визначення в умовах сучасних трансформацій українського суспільства.
- Дослідити теоретико-методологічні підходи до розуміння моніторингу якості освіти.
- Проаналізувати нормативно-правове забезпечення моніторингу у системі загальної середньої освіти України.
- Вивчити зарубіжний досвід організації освітнього моніторингу та можливості його адаптації до українських умов.
- Визначити роль державної служби у формуванні та реалізації політики моніторингу якості шкільної освіти.
- Охарактеризувати систему органів державного управління та їхні функції у сфері забезпечення освітнього моніторингу.
- Розглянути інструменти, методи та технології, які застосовуються у практиці державного моніторингу якості освіти.

- Виявити проблеми та виклики, що виникають у процесі здійснення моніторингу з боку державної служби.
- Проаналізувати сучасний стан реалізації моніторингу якості шкільної освіти в Україні на прикладі діяльності Державної служби якості освіти та її територіальних органів.
- Оцінити ефективність функціонування державної служби у сфері забезпечення якості освіти.
- Сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення моніторингу якості шкільної освіти в Україні з урахуванням управлінських, нормативних та організаційних аспектів.

Об'єкт дослідження. Процес моніторингу якості шкільної освіти в Україні.

Предмет дослідження. Інституційно-управлінські засади діяльності державної служби у сфері моніторингу якості шкільної освіти.

Практичне значення дослідження. Практична цінність отриманих результатів полягає в можливості їхнього використання в управлінській, освітній та науковій діяльності. Зокрема:

- У сфері державного управління результати дослідження можуть бути використані органами центральної та місцевої влади для вдосконалення практики планування й реалізації освітньої політики, підвищення прозорості та ефективності діяльності державних інституцій;
- У діяльності Державної служби якості освіти напрацювання можуть стати основною для оптимізації методів збору, аналізу та інтерпретації інформації, а також для вдосконалення механізмів взаємодії з територіальними органами та закладами освіти;
- У закладах загальної освіти результати дослідження можуть застосовуватися для розроблення внутрішніх систем забезпечення якості освіти, що ґрунтуються на результатах моніторингу, та сприяти створенню сприятливого освітнього середовища;

- У науково-педагогічній діяльності матеріали дослідження можуть бути використані для підготовки навчальних курсів з питань державного управління, освітньої політики, педагогічного менеджменту та забезпечення якості освіти;

Таким чином, результати дослідження мають як науково-методичний характер, що підсилює їхню цінність для розвитку освітньої галузі.

Методологія та методи дослідження. Методологічною основою роботи виступає системний підхід, що дозволяє розглядати моніторинг якості освіти як багаторівневу систему, яка включає управлінські, соціальні, педагогічні та інформаційно-аналітичні компоненти. Діяльнісний підхід забезпечує можливість аналізу діяльності державних інституцій у контексті виконання їхніх функцій, а компетентісний підхід дозволяє оцінити результати моніторингу через призму формування компетентностей учнів та педагогічних працівників.

У процесі дослідження використано низку методів:

- аналіз і синтез- для вивчення наукової літератури, узагальнення наукових підходів та систематизації теоретичних положень;
- порівняльний метод- для зіставлення зарубіжних і вітчизняних практик організацій освітнього моніторингу;
- нормативно-правовий аналіз- для дослідження законодавчої та нормативної бази, яка регламентує діяльність у сфері забезпечення якості освіти;
- статистичні методи- для кількісної обробки отриманих даних і виявлення тенденцій у розвитку системи моніторингу.

Застосування комплексу зазначених методів забезпечує об'єктивність, повноту та достовірність отриманих результатів.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі висвітлено теоретико-методологічні засади моніторингу якості шкільної освіти: розкрито сутність поняття «якість освіти», охарактеризовано існуючі підходи до її вимірювання, проаналізовано нормативно-правову базу України та зарубіжний досвід.

Другий розділ присвячено інституційно-управлінському аспекту здійснення моніторингу. У ньому досліджується роль державної служби у формуванні політики у сфері освітнього моніторингу, визначається функціональна структура органів управління, аналізуються інструменти та методи, що застосовуються у практиці державного контролю та оцінювання.

У третьому розділі подано аналіз сучасного стану моніторингу якості шкільної освіти в Україні на прикладі діяльності Державної служби якості освіти України та її територіальних органів, розглянуто практику впровадження моніторингових досліджень у закладах освіти, здійснено оцінку ефективності функціонування державних інституцій у цій сфері та запропоновано шляхи вдосконалення моніторингової системи.

Висновки узагальнюють результати дослідження, містять оцінку досягнення мети та завдань роботи, формулюють практичні рекомендації для органів державного управління та закладів освіти, а також окреслюють перспективи подальших наукових розвідок у сфері забезпечення якості освіти.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Поняття та сутність якості освіти в сучасних умовах

Проблему якості освіти ніколи не можна визначити як суто педагогічну, дидактичну, управлінську чи ідеологічну. Власне, якість освіти на всіх рівнях і етапах, оцінка її ефективності та управління стають одними з головних завдань, які залучають не лише педагогічний чи суто науковий контекст, а й соціальний, політичний та управлінський аспекти. З моменту здобуття незалежності Україна започаткувала епоху переоцінки всієї минулої спадщини в педагогіці, менеджменті та філософії національної системи освіти. Таким чином, багато класичних і вічних питань, серед яких і проблема якості, набули нового змісту. Прагнення до реформування всієї української освітньої породжує проблему створення системи оцінювання та забезпечення якості освіти як одну з найбільш невідкладних проблем.

У науковій літературі виокремлюються два основні підходи до розуміння сутності якості освіти. Перший- нормативний- зосереджується на оцінці освіти через її відповідність стандартам нормам, соціальним і особистісним очікуванням. Другий- управлінський – наголошує на тому, що якість освіти є категорією управління, яка має перебувати під впливом державних і громадських інституцій через системи моніторингу, контролю та вдосконалення.

Т. Лукіна визначає якість освіти як збалансовану відповідність певного освітнього рівня широкому спектру потреб, цілей, умов та стандартів. Вона підкреслює, що це поняття слід розглядати інтегративно, через три основні складові: система властивостей освітнього процесу (Quality System), розробка критеріїв і методів оцінювання (Assessment and Evaluation), а також управління якістю в межах освітніх процесів (Management and Monitoring of Quality). [48, с. 243–247]

Р. Кубанов представляє якість освіти як багатовимірну категорію, яка охоплює освітні цілі, процеси та результати. За його трактуванням, ця якість має

багаторівневий характер- від рівня держави до окремих освітніх установ і особистості. Автор виокремлює її ключові аспекти: багатогранність (результати навчання, організація середовища й кадрове забезпечення), суб'єктність (оцінка з боку держави, роботодавців, студентів тощо), критерії (комплекс кількісних і якісних показників), змінюваність під впливом зовнішніх факторів та адаптативність до соціально-економічних умов. [46, с. 25-31]

Академік О. Ляшенко доповнює визначення Кубанова, описуючи якість освіти як багатовимірне поняття, що відображає соціальні, економічні, політичні та педагогічні аспекти життя суспільства. [50] Таким чином, це явище включає не лише рівень знань чи підготовки випускників, але й здатність освітньої системи відповідати стратегічним завданням держави.

Н. М. Островерхова розглядає якість освіти як багатогранну, системну й інтегративну характеристику, що виходить за межі традиційного розуміння якості засвоєння матеріалу. Вона включає широкий спектр параметрів, які можуть як підвищувати оцінку результатів навчання, так і зводити її до нуля чи навіть до негативних значень. До ключових складових цієї характеристики належать:

1. Знання, уміння та навички. Знання слід трактувати як практично обґрунтовані результати пізнавальної діяльності людини щодо навколишнього світу. Уміння визначають здатність особистості ефективно виконувати конкретні завдання на основі отриманих знань у змінених або нових умовах. Навички є автоматизованими діями, що виконуються без детального контролю процесу, тобто вони являють собою довершені форми умінь.

2. Показники особистісного розвитку. Це охоплює розвиток інтелектуальної, емоційної, вольової та мотиваційної сфер особистості, рівень зацікавленості у пізнанні, сформованість внутрішньої мотивації навчання, рівень креативності учня, його здатність бути суб'єктом освіти й саморозвитку, а також показники моральної, фізичної та екологічної зрілості.

3.Негативні наслідки освіти, до яких належать перевантаження та перевтома, появи проблем зі здоров'ям і формування відрази до навчального процесу.

4.Динаміка професійної компетентності викладача та його ставлення до професійної діяльності. У процесі освіти викладач не тільки удосконалює свої професійні здібності, але може також накопичувати негативний досвід. У результаті одні фахівці досягають високого рівня майстерності, тоді як інші стикаються з виснаженням ресурсів і втратою здатності до прийняття інновацій [73, с. 109 –113].

На основі концепції Лукіної Т.О. та інших досліджень можна використати ключові характеристики якості освіти:

-багатовимірність і багатоаспектність. Якість освіти визначається за сукупністю параметрів, серед яких освітнє середовище, кадрове забезпечення, матеріальна база, методики навчання, оцінювання й впровадження інновацій.

-багаторівневність. Оцінювання якості відбувається на декількох рівнях: макрорівень (національна освітня політика та стандарти), мезорівень (управлінські органи чи регіональний контекст) та мікрорівень (школа, клас, учень).

-динамічність. Освітня якість є змінним параметром, що залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників. Ця особливість підкреслює необхідність постійного моніторингу та управління змінами.

-інваріативність та варіативність. У межах освітньої якості виокремлюються універсальні критерії, які застосовуються на будь-якому рівні освіти, а також специфічні критерії, актуальні для окремих типів закладів, регіонів або напрямів навчання.

-багатосуб'єктність. Якість освіти оцінюється з огляду на думку різних зацікавлених сторін- учнів, батьків, педагогів, адміністрації, держави, роботодавців і суспільства загалом.

-адаптивність. Система освіти повинна демонструвати здатність до змін відповідно до нових вимог ринку праці, технологічних зрушень та соціальних потреб, що потребує гнучкості у змісті навчання, методах та організаційних формах.

-ефективність. Продуктивність освітньої системи вимірюється через її успішність у досягненні кінцевих результатів при оптимальному використанні ресурсів.

-рівність і справедливість. Основою забезпечення високої якості є рівний доступ до освітніх можливостей та мінімізація соціальних чи регіональних відмінностей у результатах навчання. [47, с.1120 -1121]

Аналіз наукової літератури дозволяє класифікувати результати освіти на три категорії. Перша група охоплює результати, які можна виразити кількісно-через абсолютні чи відносні величини або інші вимірювані параметри. Друга група включає якісні результати, що підлягають кваліметричній оцінці: описовій чи через шкалу балів, де кожному балу відповідає певний рівень якості. Третя група охоплює важковимірювані результати, які часто залишаються невидимими, проте впливають на глибинні аспекти переживань учнівської особистості.

У ході дослідження також встановлено, що критерії оцінки якості освіти науковці умовно поділяють на чотири групи: критерії факту – кількісні показники, критерії якості- дають уявлення про глибину і міцність процесів, що відбуваються у людини; критерії ставлення- дають змогу висновувати про мотиви поведінки і дії, про вибір, який здійснює людина; критерії часу- показують стійкість у часовому вимірі знань, умінь і навичок студентів, їхніх звичок, рис характеру тощо. [46, с. 25-31]

С. Бібі, автор загальноприйнятого в США визначення поняття оцінювання освіти, вважає, що це «систематичне збирання і тлумачення фактів, за яким йде наступний етап- судження про їхню цінність і відповідне планування подальших дій. [18, 1977]. Отже, оцінювання дає змогу формувати судження про цінність на основі фактів, отриманих через вимірювання ознак, рис, явищ, а результати

пов'язуються з метою та цінностями, визначеними для навчальної й виховної діяльності.

Особливої актуальності якість освіти набуває в контексті європейської інтеграції України, яка вимагає гармонізації національних стандартів із міжнародними. Дослідження ЮНЕСКО визначають її як багатовимірну концепцію, що охоплює всі аспекти діяльності освітніх закладів- від програмного наповнення до наукової роботи і кадрового забезпечення.

Таким чином, у сучасному розумінні якість освіти постає як системна й інтегративна характеристика, яка враховує відповідність результатів навчання суспільним потребам, створення умов для формування компетентної та конкурентної особистості, а також здатність освітньої системи адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Ця багаторівнева й динамічна характеристика є водночас показником розвитку суспільства і критерієм ефективності освітньої системи загалом.

1.2 Теоретичні підходи до розуміння моніторингу якості освіти.

Моніторинг якості освіти є складною дослідницькою та управлінською категорією, що ґрунтується на багатопарових теоретико- методологічних засадах. Він формується на перетині кількох дисциплін, таких як педагогіка, соціологія, менеджмент та теорія оцінювання. Завдяки об'єднанню функцій діагностики, контролю, прогнозування й корекції освітніх процесів, моніторинг стає ключовим інструментом у системі державного управління освітою. Сучасні наукові підходи розглядають його не просто як засіб збору статистичних даних, а як систему послідовного спостереження, аналізу та інтерпретації освітніх явищ у їхній динаміці. Це дозволяє виявляти тенденції розвитку та потенційні ризики освітньої системи.

Щоголева Л. О. у своїй роботі виділяє кілька теоретичних аспектів, через які можна розглядати феномен моніторингу. По-перше, моніторинг якості освіти

можна сприймати як політичну категорію, адже він тісно пов'язаний із визначенням державних освітніх пріоритетів, формуванням її підзвітності суспільству. У сучасних умовах управління освітою на державному рівні будується на принципах прозорості, об'єктивності та ефективності, що зумовлює необхідність створення системи постійного збору, аналізу й інтерпретації даних щодо стану та тенденцій розвитку освітньої сфери.

Як інструмент державної політики у сфері якості освіти, моніторинг забезпечує ухвалення управлінських рішень на основі достовірних емпіричних даних. Політична функція цього процесу полягає у створенні доказової бази для прийняття стратегічних рішень, серед яких розробка освітніх стандартів, програм розвитку освіти, реформування процедур оцінювання чи визначення напрямків інвестицій у людський капітал.

З точки зору державного управління, моніторинг також виконує роль механізму контролю й підзвітності. Він надає можливість владі аналізувати ефективність реалізації освітньої політики на різних рівнях: від загальнодержавного до локального. При цьому моніторинг виступає не лише інструментом оцінювання, а й засобом регулювання- допомагає виявляти системні диспропорції, недоліки у фінансуванні або кадровому забезпеченні, а також прогнозувати потенційні наслідки управлінських рішень.

У контексті політики моніторинг якості освіти набуває стратегічного значення, становлячи основу для формування *evidence-based policy*, коли рішення базуються не на інтуїції, а на об'єктивних даних і показниках. Це дозволяє державі не лише оцінювати результати роботи системи освіти, але й своєчасно реагувати на кризові явища- наприклад, зниження успішності учнів за результатами зовнішнього незалежного оцінювання, нерівномірний доступ до освіти в різних регіонах або відтік педагогів.

Моніторинг також сприяє формуванню міжнародного іміджу освітньої системи країни. Участь України в міжнародних дослідженнях, таких як PISA, TIMSS, PIRLS, свідчить про значущість політичного виміру моніторингу.

Отримані результати стають орієнтирами для реформування національної освітньої політики, коригування навчальних програм, оновлення стандартів і методик викладання. Як зазначає OECD, регулярний моніторинг є ключовою умовою удосконалення державного управління освітою та зміцнення громадської довіри до його результатів.

Таким чином, політичний аспект моніторингу якості освіти проявляється через виконання функцій стратегічного планування, прогнозування, контролю і регулювання освітньої системи. Завдяки аналізу моніторингових даних держава отримує можливість не тільки оцінювати стан освітньої галузі, але й керувати її розвитком на основі наукової обґрунтованості, прозорості та підзвітності-важливих принципів для становлення демократичного суспільства та ефективного управління.

По-друге, моніторинг якості освіти слід розглядати як соціально-педагогічну категорію, оскільки він безпосередньо пов'язаний із взаємодією між освітньою системою та суспільством, формуванням соціального запиту на якісну освіту, а також з оцінкою відповідності функціонування освітніх установ потребам особистості, громади й держави. Як зазначає Щоголева, моніторинг у соціально- педагогічному аспекті виступає механізмом зворотного зв'язку, що дає змогу визначити рівень відповідності освітніх результатів суспільним очікуванням і забезпечує взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу, включно з учнями, батьками, педагогами, адміністрацією, державними інституціями та громадськістю.[83, с. 64–70]

Соціально-педагогічний підхід до моніторингу передбачає не лише оцінювання академічних досягнень або відповідності стандартам, але й глибокий аналіз соціального середовища освіти. Цей аналіз охоплює морально-психологічний клімат освітнього середовища, рівень мотивації учасників навчання, задоволеність якістю послуг, а також ефективність педагогічної взаємодії. У межах такого підходу моніторинг виконує функцію соціальної

діагностики: він не лише фіксує поточний стан освіти, але й виявляє соціальні чинники, що впливають на якість навчання й виховання.[48, с. 243–247]

Важливим завданням соціально-педагогічного моніторингу є забезпечення партнерської взаємодії між освітою і суспільством. У цьому контексті всі учасники освітнього процесу виступають активними суб'єктами контролю й удосконалення якості навчання. Такий підхід відповідає концепції освіти як суспільного договору, запропонованій ЮНЕСКО. Ця концепція акцентує увагу на тому, що якість освіти визначається не лише формальними стандартами, але й рівнем залучення громадськості до формування освітньої політики, прозорості її реалізації та механізмами громадського моніторингу. [17]

Особливу роль моніторинг відіграє у формуванні суспільної довіри до освітньої системи. Регулярне оприлюднення результатів моніторингових досліджень, звітів Державної служби якості освіти України й залучення громадськості до їх інтерпретації сприяють зміцненню взаєморозуміння між школою, батьками й державою. Це дозволяє посилити соціальну відповідальність усіх суб'єктів освітнього процесу за кінцеві результати навчання та виховання. Як зазначає Лукіна, сучасну якість освіти слід розглядати не лише як результат педагогічного впливу, але й як показник рівня довіри суспільства до освітньої системи загалом. [48, с. 243–247.]

Соціально-педагогічний вимір моніторингу також акцентує увагу на ціннісних орієнтирів освіти: гуманізації навчання, інклюзивності, забезпеченні рівності та можливостей, демократичності та спрямованості на розвиток особистості. Цей вимір дозволяє оцінити здатність школи виконувати не лише навчальну функцію, але також соціалізаційну, виховну й культуротворчу. Аналіз стану формування ключових компетентностей, громадянської свідомості, патріотизму та інших ціннісних складових сучасної освіти здійснюється саме через соціально-педагогічний моніторинг.[45, с. 7–15.]

Таким чином, соціально-педагогічний підхід до моніторингу якості освіти виступає дієвим інструментом соціальної взаємодії й партнерства у сфері освіти.

Він забезпечує не лише контроль за досягнутими результатами, але й підтримку розвитку освітнього середовища через діалог між усіма учасниками освітнього процесу.

По-третє, моніторинг якості освіти постає як важлива методологічна категорія, що втілює його сутність у вигляді системи принципів, методів, процедур і технологій, спрямованих на аналіз, оцінку й прогнозування стану освітнього процесу. У цьому контексті моніторинг слід розглядати не лише як інструмент управління чи форму контролю, а як науково обґрунтовану технологію збору, аналізу й інтерпретації інформації про освітнє середовище на основі системного, аналітичного та прогностичного підходів [83, с. 64–70.]

Методологічний вимір моніторингу розкриває його як впорядкований процес з чіткою структурою, що включає формулювання цілей, визначення об'єкта й критеріїв досліджень, добір методів збору даних, проведення аналізу результатів, розроблення рекомендацій і повторне оцінювання ефективності прийнятих управлінських рішень. Моніторинг у такому баченні виступає своєрідною «діагностичною системою», що забезпечує не лише фіксацію поточного стану освітньої системи, але й передбачення можливих змін та наслідків управлінських стратегій [48, с. 243–247.]

За твердженням Т. Лукіної, методологічна основа моніторингу базується на ключових принципах — системності, об'єктивності, валідності, надійності, відкритості та безперервності. Ці принципи гарантують наукову обґрунтованість отриманих результатів та їхню прикладну значущість для процесу ухвалення управлінських рішень. Відмінно від рутинного контролю, що здебільшого має епізодичний характер, моніторинг ґрунтується на довготривалому спостереженні за динамікою змін в освітньому середовищі та дозволяє прогнозувати розвиток на основі емпіричних даних [48, с. 243-247]

З погляду методології, моніторинг якості освіти передбачає комбінацію кількісних і якісних підходів до досліджень. Зокрема, кількісні методи охоплюють тестування, анкетування, статистичний аналіз і ранжування

показників; серед якісних використовують інтерв'ю, експертні оцінки, педагогічні спостереження та контент-аналіз. [83, с. 64–70.] Це поєднання дозволяє досягти комплексності у дослідженні: з одного боку, виявляються зовнішні результати (наприклад, успішність учнів), а з іншого — внутрішні чинники, що впливають на їхню реалізацію (мотивація, умови навчання, соціокультурне середовище).

Сучасний підхід до моніторингу також спирається на модель CIPO (Context – Input – Process – Output), яка набула широкого поширення в міжнародній практиці [17]. У межах цієї моделі якість освіти аналізується за чотирма взаємопов'язаними блоками:

Context (контекст) — умови функціонування освітньої системи, зокрема соціальні, економічні та нормативні аспекти;

Input (вхідні ресурси) — кадрове забезпечення, матеріально-технічна база, фінансування та склад учнівського контингенту;

Process (процес) — організація освітньої діяльності, методики викладання та управлінські механізми;

Output (результат) — навчальні досягнення учнів, рівень здобутих компетентностей та соціальні результати від функціонування освіти.

Застосування такої моделі забезпечує цілісний підхід до моніторингу якості, простежуючи взаємозв'язок між контекстом, процесами та результатами, а не обмежуючись лише кінцевими показниками. Саме цей підхід активно застосовується у звітах міжнародних освітніх досліджень (PISA, TIMSS, TALIS), що визначають світові стандарти оцінювання якості освіти [8]; [17]

Методологічна інтерпретація моніторингу передбачає також розроблення індикаторів якості освіти, які мають бути валідними, надійними, вимірюваними та придатними до інтерпретації. Наприклад, у межах української практики Державна служба якості освіти використовує систему індикаторів, що охоплює такі напрями, як освітнє середовище, педагогічна діяльність, управління

закладом, результати навчання та розвиток учнів [28]. Це свідчить про перехід моніторингу від декларативних оцінок до науково обґрунтованих методик.

Отже, методологічний підхід до моніторингу якості освіти дозволяє трактувати його як інструмент наукового пізнання, управління й прогнозування розвитку освітньої системи. Його основна мета – забезпечення достовірного знання про стан освіти, що є підґрунтям для прийняття ефективних рішень на всіх рівнях управління. Моніторинг у цьому розумінні – це не лише контроль, а інтелектуальні технологія розвитку освіти, спрямована на постійне вдосконалення її якості.

Моніторинг якості освіти в сучасних умовах виступає як інтегративні категорія, яка об'єднує управлінський, соціально-комунікативній та науково-дослідницький потенціали. Він одночасно виконує функції інструменту державного управління, засобу соціального контролю, механізму громадської участі і наукового аналізу стану освітньої системи. Комплексний підхід до моніторингу дозволяє не лише об'єктивно оцінювати рівень якості освіти, але й активно впливати на її удосконалення, сприяючи підвищенню ефективності освітньої політики, розвитку людського капіталу на зміцненню демократичних основ публічного управління сферою освіти.

1.3 Нормативно-правове забезпечення моніторингу в системі загальної середньої освіти України.

Ефективна робота системи освіти моніторингу якості освіти неможлива без чітко визначеного нормативно-правового регулювання, яке встановлює її мету, принципи, основних учасників, процедури та механізми впровадження. В Україні правова основа моніторингу якості освіти закладена у ряді законодавчих та підзаконних актів, що забезпечують системність, узгодженість і прозорість цього процесу. Ці документи формують правовий фундамент діяльності державних органів, зокрема Державної служби якості освіти, регламентуючи порядок проведення моніторингових досліджень у закладах загальної середньої освіти.

Аналіз нормативних актів дозволяє оцінити, наскільки їхній зміст відповідає сучасним викликам у сфері освіти та сприяє її якісному вдосконаленню.

Одним із важливих етапів забезпечення дієвості системи моніторингу якості освіти в Україні стало створення Державної служби якості освіти (ДСЯО) як центрального органу виконавчої влади. Її діяльність спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України за участі Міністерства освіти і науки. Рішення про її утворення Кабінет Міністрів прийняв у грудні 2017 року в межах реформи «Нова українська школа», що передбачала модернізацію освітнього нагляду та контролю. ДСЯО замінила Державну інспекцію навчальних закладів, змінивши підхід із суто наглядового на аналітично-оціночний, з акцентом на розвиток закладів освіти замість їх покарання. [61]

Відповідно до Положення про Державну службу якості освіти України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 14 березня 2018 року №168, основними завданнями ДСЯО є реалізація державної політики у сфері забезпечення якості освіти, моніторинг якості освітньої діяльності, проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти, а також надання методичної допомоги освітнім установам та органам місцевого самоврядування. [40]

Значущими для діяльності Служби стали зміни, внесені Постановою Кабінету Міністрів №1222 від 9 грудня 2020 року. Згідно з оновленим положенням, до обов'язків ДСЯО долучився аналіз роботи місцевих органів виконавчої влади та самоврядування у сфері реалізації освітньої політики й забезпечення якості освіти. Також Службі отримала обов'язок підготовки висновків і рекомендацій за результатами аналізу з подальшим їх обов'язковим оприлюдненням. [39]

Створення Державної служби якості освіти стало масштабним кроком у формуванні інституційної основи для моніторингу якості освіти. Вперше в Україні був утворений спеціалізований орган, який не лише здійснює нагляд, але

й проводить дослідження, узагальнює результати моніторингів та пропонує політичні рішення для вдосконалення освітнього процесу.

ДСЯО координує роботу своїх територіальних підрозділів, які реалізують моніторингові заходи на місцевому рівні. У своїй діяльності служба керується українськими нормативно-правовими актами, а також адаптує принципи Європейської асоціації забезпечення якості у вищій освіті (EQUA) до українського контексту. Такий підхід сприяє розвитку культури якості в освітньому середовищі та наближенню до європейських стандартів у цій сфері. [30]

Таким чином, нормативна база роботи Державної служби якості освіти України разом із розбудовою її мережі стала основою для формування цілісної та об'єктивної системи оцінювання якості загальної середньої освіти, забезпечуючи її сталість та ефективність.

Правове забезпечення моніторингу якості освіти в Україні вирізняється багаторівневою структурою, що охоплює закони, постанови Кабінету Міністрів України (КМУ), нормативні акти Міністерства освіти і науки (МОН), а також методичні документи, розроблені Державною службою якості освіти (ДСЯО). Комплекс цих документів регулює ключові аспекти моніторингу, включаючи його принципи, учасників, інструментарій збору даних, процедури оцінювання та способи оприлюднення результатів.

Закон України «Про освіту» (2017) є основоположним нормативним актом, що визначає державну політику у сфері освіти й правові засади моніторингу якості освітнього процесу. У статті 48 документу підкреслюється, що якість освіти визначається відповідністю результатів навчання державним стандартам, а також очікуванням і потребам здобувачів освіти, що включає внутрішні та зовнішні системи забезпечення, а також процедури моніторингу.

Стаття 41 закону встановлює моніторинг якості освіти як частину державної політики в забезпеченні якості, який передбачає систематичне спостереження, аналіз і оцінку результатів освітньої діяльності. Роль органів

виконавчої влади у впровадженні моніторингових процедур та створенні інформаційних систем розкривається у статті 67. Таким чином, закон визначає концептуальні засади моніторингу якості освіти, принципи прозорості й підзвітності та покладає на державу відповідальність за забезпечення об'єктивності оцінювання. [35]

Наказ Міністерства освіти і науки №54 від 16 січня 2020 року «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти» є базовим підзаконним актом, що регламентує практичні аспекти реалізації моніторингових процедур. У документі чітко визначена мета моніторингу – забезпечити об'єктивну оцінку якості освітньої діяльності і результатів навчання, а також сприяти підвищенню ефективності управлінських рішень у сфері освіти.

Порядок передбачає проведення моніторингу на національному, регіональному, місцевому і інституційному рівнях. До суб'єктів моніторингової діяльності належать МОН, ДСЯО з її територіальними органами, заклади освіти, наукові установи та громадські організації. Документ деталізує вимоги до формування вибірки, методів збору й обробки інформації (анкетування, тестування, статистичний аналіз, експертна оцінка), а також передбачає обов'язкове оприлюднення результатів на офіційних вебресурсах МОН або інших уповноважених установ. Це забезпечує прозорість процесу та сприяє використанню отриманої інформації для коригування освітньої політики й удосконалення педагогічних методик. [70]

Наказ МОН України №1369 від 7 грудня 2018 року про затвердження Порядку проведення державної підсумкової атестації прямо не регулює моніторингові процедури, він є важливою частиною системи нормативного забезпечення оцінювання якості освіти. Результати державної підсумкової атестації (ДПА) виступають головним показником рівня навчальних досягнень учнів. На час воєнного стану в Україні проведення ДПА для учнів четвертих, дев'ятих та одинадцятих класів призупинене. [69]

Окремо від основних законодавчих документів, значущу роль у правовому регулюванні процесів моніторингу відіграють наступні нормативні акти:

-Постанова Кабінету Міністрів України №1095 від 25 серпня 2004 року «Про затвердження Порядку проведення зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти» визначає ключові засади та механізми реалізації зовнішнього оцінювання у системі освіти. [77]

-Положення про Державну службу якості освіти України, схвалене Постановою Кабінету Міністрів України №168 від 14 березня 2018 року, деталізує функції цієї установи, зокрема акцентуючи увагу на моніторингу якості освітніх процесів. [75]

Таким чином, нормативно-правова база України забезпечує багаторівневу структуру регулювання моніторингу якості освіти. Закони визначають стратегічні напрями, тоді як накази Міністерства освіти і науки впроваджують конкретні механізми їх практичного застосування. У сукупності ці акти створюють сприятливі умови для систематичного збору, аналізу та використання даних про стан освіти, що дозволяє підвищувати ефективність державного управління та покращувати якість освітніх послуг.

1.4.Зарубіжний досвід організації моніторингу якості освіти.

Аналіз міжнародного досвіду організації моніторингу якості освіти виявляє кілька основних підходів та практик, які застосовуються в різних країнах. Серед них можна виокремити централізований державний нагляд із чіткими показниками ефективності (наприклад, Великобританія, Нідерланди), моделі національних оцінювань навчальних досягнень (США- NAEP; міжнародні порівняльні дослідження – PISA, TIMSS), а також системи, що інтегрують зовнішній моніторинг із високим рівнем автономії навчальних закладів (Фінляндія, Нідерланди). Усі ці підходи орієнтовані на поєднання кількісний

індикаторів навчальних результатів із якісним аналізом процесів та умов навчання. [63], [21]

Міжнародні дослідження, такі як PISA (організоване OECD), а також TIMSS і PIRLS (реалізовані IEA), виконують подвійне завдання. По-перше, вони дозволяють порівнювати результати однакових чи близьких за віком груп учнів з різних країн. По-друге, вони слугують каталізатором реформ і виступають інструментом для розробки національної освітньої політики. Наприклад, результати PISA активно використовуються урядами для обґрунтування змін у стандартах освіти, навчальних програмах та професійному розвитку вчителів. Як наголошується в наукових роботах, аналізуючи зарубіжний досвід, участь у таких дослідженнях стимулює розвиток національних систем моніторингу, здатних забезпечувати інтегровані та порівнювальні індикатори. [10]

Сполучені Штати Америки: національна система вимірювання (NAEP) і децентралізований механізм контролю.

У Сполучених Штатах Америки функціонує поєднання національних і децентралізованих підходів до моніторингу досягнень у сфері освіти. Зокрема, національна система оцінювання NAEP (National Assessment of Educational Progress) забезпечує загальнодержавну статистику щодо тенденцій у навчальних результатах. У той же час, багаторівнева децентралізована система контролю базується на значній автономії штатів у практичному здійсненні моніторингу та управління освітою. Американська модель демонструє можливість ефективного співіснування централізованих інструментів оцінювання, таких як NAEP, із локалізованою автономією шкільних закладів. Це дозволяє використовувати результати національних досліджень не лише для порівнянь і прийняття державних рішень, а й для об'єктивного «зрізу» стану системи освіти в цілому [63, с.42; 21]

Практичний урок для України полягає в адаптації цієї моделі шляхом впровадження національних оцінювальних зрізів та використання їхніх результатів для адресної підтримки шкіл. Такий підхід може значно підвищити

ефективність моніторингових програм та створити передумови для впровадження цільових інтервенцій.

Велика Британія: інспекційна модель з акцентом на зовнішній аудит (Ofsted та регіональні органи)

У Великій Британії, де кожен регіон (Англія, Уельс, Шотландія, Північна Ірландія) має свої відмінності в управлінні освітою, важливу роль у системі моніторингу відіграють незалежні інспекційні органи. Наприклад, в Англії ключові функції виконує служба Ofsted. Інспекційна модель оцінювання включає зовнішні візити до навчальних закладів, аналіз досягнень учнів та проведення якісних аудитів, що охоплюють аспекти педагогічного менеджменту, освітнього середовища та лідерства. Особливістю британської моделі є висока увага з боку Парламенту до результатів моніторингових заходів. Публічність звітів сприяє підвищенню підзвітності освітніх установ і залученню громадськості до процесу контролю. [63, с.42], [21]. Цінним джерелом для глибшого вивчення інспекційної моделі є документи та звіти організації Ofsted, які доступні на офіційному вебсайті.

Нідерланди: інтеграція автономії закладів освіти та системи зовнішньої оцінки.

Модель освітнього моніторингу в Нідерландах вирізняється значною автономією навчальних закладів у прийнятті рішень та самооцінюванні. Ця внутрішня система звітності доповнюється зовнішніми механізмами оцінювання, зокрема мета-аналізами від Міністерства освіти та спеціалізованих незалежних організацій, таких як ASUN. У нідерландській системі свідомо зменшено роль інспекторського контролю в його традиційному вигляді. Натомість увагу зосереджено на практиках відкритості та прозорості: освітні установи збирають і публічно поширюють інформацію про свою діяльність. Це стимулює самооцінювання закладів і сприяє розвитку їхньої підзвітності перед громадськістю. Нідерландський досвід демонструє ефективність синтезу

автономії закладів освіти зі структурованим механізмом моніторингу через прозорість і використання зовнішній мета-оцінок [1].

Німеччина: федеративна система з інтеграцією зовнішнього та внутрішнього моніторингу.

У Німеччині історично сформувався підхід, що поєднує зовнішні (національні та міжнародні) і внутрішні форми моніторингу. З огляду на федеративний устрій країни, основна відповідальність за оцінювання покладається на землі (Länder). Місцеві органи впроваджують стандартизовані тести, а також альтернативні інструменти оцінювання, такі як портфоліо чи методи спостереження. Цей підхід підкреслює значення врахування регіональних особливостей при організації моніторингу за умов децентралізації [21].

Фінляндія: скандинавська модель з акцентом на довіри, професійне зростання вчителів і контекстуальний моніторинг.

Фінляндія вирізняється системою, де якість освіти базується на висококваліфікованих учителях, незалежності шкіл та мінімізації централізованого тестування. Моніторинг у цій країні спрямований на підтримку освітніх практик і професійний розвиток викладачів, уникаючи створення «публічних рейтингів» шкіл. Такий підхід забезпечує високу якість внутрішньої системи освіти, хоча й менш ефективний для міжнародних зіставлень. Зарубіжні дослідження (OECD/ UNESCO) вказують на значущість фінської моделі у розумінні ролі вчителя як головного носія якості освіти та для створення механізмів підтримки професійного зростання.

Сінгапур: централізована система моніторингу з фокусом на стратегію розвитку людського капіталу.

Сінгапур демонструє ефективність централізованої системи моніторингу, яка інтегрована в загальнодержавну освітню стратегію. Висока частота національних оцінювань, чіткі стандарти, детальний аналіз результатів і

стратегічна підтримка вчителів забезпечують зрозумілість і спрямованість системи. Сінгапурська модель слугує прикладом, як моніторинг може стати інструментом реалізації державної освітньої політики (аналітичні звіти OECD).

Загальні висновки та рекомендації для розробки системи моніторингу в Україні:

Поєднання різнорівневого моніторингу. Дієві системи освітнього моніторингу включають міжнародні дослідження (PISA / TIMSS) поряд із національними (аналог NAEP) та регіональними й локальними оцінюваннями. Це дозволяє отримувати необхідну інформацію як для управлінських рішень, так і для впровадження освітніх змін.

Баланс між контролем і розвитком. Практики Нідерландів і Фінляндії демонструють два підходи: прозорість і зовнішня підзвітність при автономії у випадку першої та інвестиція у вчительське середовище задля зміцнення внутрішньої якості- у випадку другої. Україні необхідно визначити оптимальний баланс між елементами контролю та підтримкою професійної спільноти з урахуванням можливостей і стратегічних пріоритетів. [63, с.42]

Прозорість і доступність інформації про результати. Публікація звітів (як це роблять Ofsted чи Dutch Inspectorate) сприяє підвищенню відкритості системи та її суспільній підзвітності. Однак надважливим є розробка механізмів для запобігання некоректній інтерпретації даних чи несправедливого клеймування конкретних шкіл. [63, с.42]

Комбінація кількісних і якісних підходів. Ефективні системи моніторингу інтегрують стандартизовані тести, що забезпечують кількісні показники, з експертними оцінками, візитами для аналізу, опитуваннями та процедурами самооцінювання в рамках закладів. Такий синергетичний підхід широко рекомендується у наукових дослідженнях, присвячених розробці систем моніторингу [63, с.42]; [21]

Інституційна зрілість та ресурси. Створення ефективної системи моніторингу передбачає наявність відповідних інституцій, таких як національні агентства, інспекції чи установи з оцінювання, а також розвиненої інформаційної інфраструктури, кваліфікованого аналітичного персоналу і чітко визначених прозорих процедур. Практичний досвід Нідерландів і Великої Британії демонструє, що реалізація подібних реформ є довготривалим процесом, який вимагає широкого суспільного консенсусу та поступового впровадження інституційних практик.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

У ході теоретико-методологічного аналізу проблеми моніторингу якості шкільної освіти встановлено, що сучасне розуміння поняття «якість освіти» набуло багатоаспектного характеру, превалуючи над традиційним трактуванням результативності навчального процесу. У контексті сучасних тенденцій дане поняття охоплює різнопланові складники, зокрема відповідність освітніх результатів державним стандартам, задоволення потреб учасників освітнього процесу, ефективність управлінських рішень, професіоналізм педагогічного колективу, а також забезпечення інклюзії та рівності доступу до освітніх послуг. Якість освіти визначається сукупністю не лише знань і навичок здобувачів освіти, але й комплексом умов їх розвитку, включно з матеріально-технічною базою, освітнім середовищем, методологічними підходами до навчання, педагогічною культурою і компетенцією управлінського складу.

Моніторинг якості освіти у даному контексті розглядається як система науково обґрунтованих заходів, спрямованих на забезпечення достовірної інформації щодо стану та динаміки освітнього процесу. Його головною метою є не лише контроль, але й підтримка розвитку освітньої системи за рахунок забезпечення її прозорості і підзвітності. Аналіз досліджень українських науковців та науковиць (зокрема Т. Лукіної та Л. Щоголевої) дозволяє стверджувати, що моніторинг має багаторівневий характер і може бути охарактеризований через політичну, соціально-педагогічну та методологічну перспективи.

У політичному вимірі моніторинг виступає механізмом реалізації державної політики в сфері освіти, спрямованим на оцінювання ефективності управлінських рішень та перегляд стратегічних пріоритетів. У соціально-педагогічному аспекті він сприяє громадському контролю за діяльністю освітньої системи, формуванню довіри з боку суспільства та становленню культури освітньої відповідальності. У методологічному сенсі моніторинг являє собою технологію збору, аналізу та інтерпретації даних про освітню діяльність, що базується на принципах системності, валідності, достовірності, відкритості та

безперервності. Такий підхід трансформує моніторинг у аналітично-інтелектуальний інструмент прогнозування та стимулювання розвитку освітньої галузі.

Функціональна ефективність моніторингу великою мірою залежить від нормативно-правового забезпечення, яке формує правові рамки для проведення процедур оцінювання якості освіти. Закон України «Про освіту» (2017) визначає загальні стандарти якості та закріплює обов'язок держави у гарантуванні прозорості й системності моніторингових процесів. Положення про Державну службу якості освіти (2018) окреслює повноваження уповноважених органів у забезпеченні якості освіти, включно з організацією моніторингу, аналізом діяльності місцевих органів влади та проведенням інституційного аудиту. Додатково Наказ МОН №54 від 16 січня 2020 року «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти» уточнює механізми здійснення процедур моніторингу – від визначення суб'єктів і об'єктів до методів збору даних та оприлюднення результатів. Вказані нормативні документи забезпечують чіткість і прозорість процесів контролю якості освіти, сприяючи створенню єдиної інформаційної бази для ухвалення оптимальних управлінських рішень.

Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що у більшості економічно розвинених держав моніторинг якості освіти має системний та багаторівневий характер. У Сполучених Штатах Америки діє Національна система оцінювання освітніх досягнень (NAEP), яка надає репрезентативні дані на загальнонаціональному рівні. У Великій Британії провідну роль у цій сфері виконує інспекційна служба Ofsted, що здійснює оцінювання закладів освіти на уніфікованими критеріями, забезпечуючи публічний доступ до результатів. Нідерланди та Фінляндія впровадили моделі, які гармонійно поєднують автономію освітніх закладів із зовнішнім контролем. У цих країнах особливий акцент робиться на внутрішньому оцінюванні, професійній підготовці педагогічного персоналу та прозорості результатів. У Німеччині, як федеративній державі, впроваджена гнучка модель, де функції моніторингу розподілені між федеральним рівнем і рівнем окремих земель, що дозволяє

адаптувати підходи до регіональних особливостей, Сінгапур демонструє інтеграцію моніторингу в загальнонаціональну стратегію розвитку людського капіталу, використовуючи його як інструмент підвищення конкурентоспроможності освітньої системи.

Аналіз міжнародних моделей свідчить, що успішні системи моніторингу ґрунтуються на синтезі зовнішнього оцінювання, внутрішнього самооцінювання, інституційного аудиту та активної участі громадськості. Вони базуються на принципах відкритості, об'єктивності, системності та поступового вдосконалення. Водночас ефективність таких систем тісно пов'язана з рівнем інституційного розвитку управлінських структур у сфері освіти, кваліфікацією кадрового складу, наявним ресурсним забезпеченням та готовністю освітніх установ культивувати дотримання стандартів якості.

Таким чином, можна зробити висновок, що теоретико-методологічні основи системи моніторингу якості шкільної освіти формуються на перетині наукових концепцій, правових регуляторів та практичних підходів. Наукова складова визначає базові підходи до збору та аналізу інформації; нормативно-правова забезпечує створення належної законодавчої бази та організаційної структури; практичні є складова відображає конкретні механізми реалізації процесів моніторингу. Інтеграція цих елементів створює основу для функціонування дієвої національної системи моніторингу, яка відповідатиме міжнародним стандартам і сприятиме покращенню якості освіти в Україні.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

2.1. Роль державної служби у формуванні та реалізації політики моніторингу якості освіти

Державна служба якості освіти України (ДСЯО) відіграє центральну роль у механізмах забезпечення стандартів, моніторингу, контролю та вдосконалення освітньої системи, слугуючи важливим інструментом державного управління. Її діяльність охоплює не лише регламентний контроль, але й стратегічне керівництво, спрямоване на створення умов для сталого розвитку освітньої якості.

Стратегічна роль і завдання ДСЯО

Річний публічний звіт ДСЯО «Public Report of the Head of the State Service of Education Quality of Ukraine for 2024», представлений 18 лютого 2025 року, системно висвітлює результати роботи служби, основні пріоритети, напрямки діяльності та виклики, з якими вона стикається. Цей документ демонструє прагнення до прозорості та підзвітності перед суспільством. [30]

Основні функції ДСЯО включають:

Моніторинг та контроль освітньої діяльності: служба оцінює виконання освітніх стандартів, проводить інституційні аудити та готує аналітичні документи, які сприяють вдосконаленню політики й нормативного забезпечення.

Аналітична та прогностична діяльність: зібрані дані не лише фіксують поточний стан освітньої системи, але й стають основою для прогнозування майбутніх тенденцій та створення рекомендацій для її удосконалення.

Нормативне забезпечення: участь у розробці методичних рекомендацій, нормативних актів і критеріїв оцінювання освітньої діяльності дозволяє створити уніфіковані підходи до визначення якості.

Прояв прозорості: відкрите представлення результатів моніторингу сприяє посиленню довіри громадськості до системи забезпечення якості.

Отже, ДСЯО виконує функцію зв'язуючої ланки між урядом, освітніми установами та громадянським суспільством, поєднуючи регуляторну, аналітичну та стимулюючу функції задля інтегративного розвитку галузі освіти.

Роль Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО)

У контексті вищої освіти провідну роль відіграє Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке виконує функцію зовнішнього забезпечення якості, акредитації, освітніх програм і постійного моніторингу стану системи вищої освіти в Україні. [5] Результати його діяльності представлені у звіті «Report on Higher Education Quality in Ukraine», що підкреслює ключові завдання агентства на політичному та експертному рівні. [2]

ДСЯО та НАЗЯВО виконують взаємодоповнюючі функції, забезпечуючи системний підхід до моніторингу якості освіти в Україні:

Гармонізація методик і стандартів- ДСЯО відповідає за моніторинг у сфері загальної середньої освіти, тоді як НАЗЯВО зосереджується на вищій освіті. Це дозволяє створити вертикально інтегровану систему оцінювання.

Контроль і аналітичні інструменти – результати аудитів та моніторингів стають основою для актуалізації й удосконалення державної політики, яку реалізує Міністерство освіти і науки України.

Інтеграція міжнародного досвіду – обидві інституції орієнтуються на рекомендації таких впливових організацій, як OECD [12] та UNESCO [16] у документах Global Education Monitoring Report, що посилює їхню методологічну основу.

Прозорість – відкритий доступ до звітів і публікацій результатів моніторингів забезпечує підзвітність державних інституцій перед суспільством.

Рекомендації OECD базуються на ключових принципах ефективного моніторингу: досягнення балансу між контролем і підтримкою, побудова системного підходу до оцінювання, залучення всіх зацікавлених сторін і

прийняття рішень на основі об'єктивних даних. UNESCO у своїх звітах акцентує увагу на тому, що якість освіти повинна враховувати не лише академічні показники, а й соціальні, культурні та кадрові аспекти. Тому процес моніторингу має охоплювати розширений діапазон критеріїв.

Отже, співпраця ДСЯО та НАЗЯВО узгоджується з міжнародними стандартами побудови систем оцінювання. Їхня взаємодія сприяє створенню прозорої, науково обґрунтованої та результативної моделі державної освітньої політики в Україні.

2.2. Система органів державного управління та їх функції у сфері освітнього моніторингу

Система державного управління в освітній сфері України має добре структуровану багаторівневу організацію з чітко визначеними функціями. Її ключова мета- забезпечення ефективного моніторингу якості освітніх послуг, дотримання державних стандартів, підвищення рівня освітньої діяльності та сприяння інтеграції української освіти в міжнародний простір. Основним державним органом, який відповідає за зовнішній моніторинг якості освіти, виступає Державна служба якості освіти України (ДСЯО). Цей орган виконує широкий спектр функцій, зокрема контроль, оцінювання та супровід закладів освіти на всіх рівнях- від дошкільної до вищої освіти, включно з професійно-технічною.

ДСЯО провадить свою діяльність на основі чинного законодавства України, нормативних документів Міністерства освіти і науки (МОН) і рекомендацій міжнародних організацій. Це дозволяє не лише дотримуватися державних стандартів, але й стандартизувати процедури оцінювання та моніторингу, що сприяє проведенню порівняльного аналізу результатів у межах різних регіонів і рівнів освіти. Робота служби орієнтована на підвищення якості освітніх послуг шляхом систематичного визначення сильних і слабких сторін навчальних закладів. Вона також займається розробкою рекомендацій для

вдосконалення навчальних програм, покращення педагогічної практики та оптимізації організаційних процесів в освітніх установах.[31]

Структура ДСЯО складається з центрального апарату та регіональних підрозділів, що забезпечує цілісний підхід до моніторингу якості освіти як на національному, так і на регіональному рівнях. Центральний апарат займається розробкою нормативно-правових документів, створенням методології оцінювання, підготовкою загальнонаціональних статистичних і аналітичних звітів. Також він відповідає за координацію діяльності територіальних органів, організацію професійного розвитку інспекторів, стратегічне планування та впровадження інноваційних методів моніторингу з урахуванням рекомендацій міжнародних організацій.

Регіональні підрозділи реалізують політику ДСЯО на місцевому рівні. Вони проводять аудит закладів освіти, перевіряють дотримання освітніх стандартів, аналізують ефективність педагогічної діяльності та якість навчального процесу. До їхніх завдань входить систематичний збір даних про діяльність освітніх закладів, підготовка регіональних аналітичних звітів, які передаються до центрального апарату для включення до загальнонаціональної системи моніторингу. Такий формат роботи дозволяє своєчасно виявляти проблеми у сфері освіти, координувати їхнє усунення та забезпечувати зворотний зв'язок із навчальними закладами задля покращення якості освітнього процесу.

Одним із ключових напрямів діяльності ДСЯО є методологічне забезпечення процесів моніторингу. Це включає розробку форм оцінювання, анкет, індикаторів якості, а також навчання інспекторів і керівників закладів освіти щодо стандартів і методів зовнішньої оцінки. Такий підхід сприяє уніфікації оцінювальної практики, підвищенню об'єктивності результатів та створенню прозорої системи оцінювання, доступної для педагогічної спільноти й громадськості. [60], [50]

Таким чином, ефективна структура ДСЯО, функціональні завдання й тісна співпраця з регіональними підрозділами забезпечують дієвий контроль і

моніторинг якості освіти в Україні. Це дає змогу поєднувати централізоване стратегічне управління з оперативним реагуванням на регіональні потреби та виклики.

Окрім Державної служби якості освіти, у сфері освітнього моніторингу беруть участь й інші ключові органи державного управління, які взаємодіють між собою для забезпечення всебічного контролю та розвитку освітньої системи.

Міністерство освіти і науки України (МОН) визначає державну політику в галузі освіти, затверджує стандарти та навчальні програми, координує роботу ДСЯО та інших структур на центральному та регіональному рівнях. Воно відповідає за реалізацію національних освітніх ініціатив, уніфікацію процедур моніторингу та інтеграцію української освіти у світовий простір. Крім того, МОН здійснює контроль за відповідністю закладів освіти державним стандартам і окреслює пріоритети розвитку освітньої галузі. [60], [79, с. 15–22.]

Міністерство економіки України через свої підрозділи забезпечує ресурси для освітніх закладів. Воно аналізує фінансування освітніх програм, здійснює контроль за інвестиціями у розвиток інфраструктури закладів освіти та надає аналітичні дані для оцінки ефективності цих інвестицій. Інформація, яку надає Міністерство, стає основою для стратегічного планування та оцінки економічного впливу освітніх проєктів. [11]

Місцеві органи управління освітою (департаменти обласних та районних адміністрацій, органи самоврядування) впроваджують державні стандарти на рівні місцевих громад. Вони займаються внутрішнім оцінюванням закладів освіти, допомагають педагогам у підвищенні кваліфікації та співпрацюють із регіональними відділеннями ДСЯО. Це сприяє оперативному вирішенню локальних проблем і зв'язку між центральними, регіональними органами та навчальними закладами. [60], [79, с. 15–22.]

Національна академія педагогічних наук України) НАПН виконує роль наукового центру у сфері освітнього моніторингу. Її основна діяльність полягає у розробці методик оцінювання, стандартів навчання, рекомендацій з проведення

моніторингу якості освіти, а також в аналітичній підтримці державних установ. Робота Академії надає наукову основу для вдосконалення оцінювальних процесів і впровадження сучасних педагогічних технологій. [50]

Ключові функції перелічених органів державного управління у сфері моніторингу освіти включають:

-контроль за дотриманням державних стандартів і нормативів, що гарантує відповідність діяльності закладів законодавчим вимогам та програм.[60], [79, с. 15–22]

-проведення зовнішнього оцінювання навчальних закладів і педагогів з метою перевірки якості навчання, професійності викладачів та ефективності програм. [31], [50].

-збір і аналіз статистичних даних для формування рейтингів, складання звітів і стратегічного планування.[60], [11]

-забезпечення методологічної та професійної підтримки педагогів і інспекторів для підвищення рівня кваліфікації та гармонізації оцінювальних підходів.[31], [79, с. 15–22.]

-публікацію результатів моніторингу, яка забезпечує прозорість роботи закладів освіти, їхню підзвітність та стимулює поліпшення якості послуг.[50], [11]

Злагоджена взаємодія цих структур створює інтегровану систему освітнього моніторингу. Центральні органи розробляють методологію та стандарти, регіональні й місцеві впроваджують ці механізми на практиці, а наукові установи пропонують експертний супровід. Така структура дозволяє ефективно контролювати якість освіти, швидко виявляти проблеми, об'єктивно оцінювати результати та розробляти стратегії розвитку на всіх рівнях управління.

2.3.Інструменти, методи та технології державного моніторингу якості шкільної освіти

Державний моніторинг якості освіти виступає одним із центральних компонентів системи управління освітою, спрямованим на забезпечення об'єктивної оцінки ефективності діяльності освітніх установ, педагогічних процесів і реалізації освітніх політик. Основним завданням цього процесу є не лише ідентифікація наявних проблем, але й розроблення науково обґрунтованих рішень, що сприятимуть підвищенню якості освітніх послуг. Результативність моніторингової діяльності значною мірою залежить від рівня якості використаних інструментів, методологій і технологій, що застосовуються в ході збору, аналізу та інтерпретації отриманих даних. [74], [78]

Система державного моніторингу якості освіти охоплює використання різноманітних інструментів, які дають змогу здійснювати збір достовірної, валідної та порівнюваної інформації про стан і динаміку розвитку освітньої галузі. Кожен із цих інструментів виконує окрему функцію в загальному процесі оцінювання якості освіти, доповнюючи інші методи.

Стандартизовані тести є одним із найважливіших інструментів, оскільки вони забезпечують об'єктивність і порівнюваність результатів навчальних досягнень учнів на державному рівні. В Україні ці тести активно використовуються під час державної підсумкової атестації (ДПА), зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), що на період воєнного стану проводиться у вигляді національного мультипредметного тесту (НМТ) та вибіркового моніторингових досліджень, які організовують Державна служба якості освіти (ДСЯО) і Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО). Завдяки проведенню таких тестів держава отримує точну інформацію щодо рівня навчальних компетентностей та може порівнювати результати між областями, школами, типами навчальних закладів та різними навчальними роками. Вони також стають основою для аналізу ефективності системи освіти та виявлення факторів, які впливають на досягнення учнів.[30], [55]

Анкетування та опитування є ще одним ключовим засобом моніторингу. Ці методи слугують для збору інформації від безпосередніх учасників освітнього процесу: учнів, вчителів, керівників навчальних закладів і батьків. Завдяки цим інструментам оцінюється рівень задоволеності освітою, ідентифікуються комунікаційні проблеми між учасниками процесу, а також аналізуються управлінські підходи. Часто анкети проводяться онлайн, що робить цей процес доступнішим і швидшим. ДСЯО широко застосовує ці методи для підготовки щорічних звітів щодо якості освіти як на регіональному, так і на загальнодержавному рівнях. [78], [55]

Спостереження є інструментом, що дозволяє здійснювати глибокий аналіз освітнього процесу безпосередньо в навчальному середовищі. У ході спостережень фахівці аналізують спроби викладання, характер взаємодії між педагогами і учнями, застосування сучасних освітніх технологій, атмосферу в колективі та мотивацію учнів. Цей метод особливо актуальний у межах проведення інституційних аудитів ДСЯО. Результатом спостережень використовуються для створення аналітичних висновків, які виявляють сильні та слабкі сторони роботи закладу й дають рекомендації для його вдосконалення. [74], [30]

Кейс-моніторинг зосереджується на вивченні окремих освітніх ситуацій або кейсів, наприклад, окремих шкіл, навчальних програм чи управлінських рішень. Основною метою цього методу є детальний аналіз причин успіху чи неефективності певних практик або рішень та виявлення факторів, що впливають на навчальні результати. Завдяки такому підходу можливо не лише фіксувати наявні проблеми, а й розробляти ефективні рішення. В Україні кейс-моніторинг використовується під час впровадження інноваційних методик, нових стандартів освіти чи експериментальних програм. [74]

Аналіз освітньої документації є класичним засобом моніторингу, що дозволяє перевіряти відповідність документів закладів освіти (навчальних планів, програм, звітів, положень тощо) державним стандартам і нормам. Цей

метод забезпечує контроль над відповідністю освітнього процесу державній політиці, дотриманням вимог академічної доброчесності, інклюзивності та педагогічного навантаження. Аналіз документів слугує базисом для створення аналітичних довідок, проведення аудитів і формулювання рекомендаційних звітів Державної служби якості освіти (ДСЯО).[78], [30]

Таким чином, сукупність зазначених інструментів формує інтегровану систему моніторингу якості освіти, яка поєднує кількісні та якісні методи збору інформації. Застосування такого багатовимірного підходу сприяє об'єктивності отриманих результатів, дозволяє виявляти системні недоліки та закладає основу для стратегічного планування розвитку освітньої сфери в Україні.

Методи державного моніторингу якості шкільної освіти в Україні базуються на поєднанні кількісних і якісних підходів. Такий підхід дозволяє отримувати об'єктивні статистичні дані, а також глибше аналізувати причини виявлених тенденцій. У практиці Державної служби якості освіти (ДСЯО), Міністерства освіти і науки України (МОН), а також у роботі наукових установ (зокрема НАПН України) застосовується комплексна методологія, що охоплює різноманітні методи збору та аналізу інформації.

Кількісні методи спрямовані на використанні цифрових показників, які відображають стан та динаміку розвитку освітньої сфери. Завдяки цим методам отримують узагальнені, співставні результати, які є основою для прийняття управлінських рішень.

Статистичний аналіз є ключовим елементом у системі моніторингу. Він полягає в обробці великих обсягів даних, отриманих із результатів тестувань, опитувань та адміністративної звітності закладів освіти.

Основні показники включають рівень досягнень учнів, кількість педагогічних кадрів, співвідношення учнів до вчителів, обсяг фінансування установ, охоплення інклюзивною освітою тощо. Результати статистичного аналізу стають основою для формування щорічних звітів ДСЯО та аналітичних

довідок МОН про освітні тенденції на національному й регіональному рівнях. [29], [78]

Порівняльні дослідження дозволяють співставляти результати між регіонами, типами шкіл чи навіть країнами. Зокрема, Україна бере участь у міжнародних оцінюваннях PISA, TIMSS, PIRLS, які проводяться ще міжнародно визнаною методологією. Такі дослідження дають змогу оцінити рівень ключових компетентностей українських учнів (читання, математика, природничі науки) у порівнянні з однолітками за кордоном і проаналізувати вплив соціально-економічних чинників на успішність.[7]

Метод кореляційного аналізу використовується для аналізу зв'язків між результатами освітніх вимірювань та іншими показниками, такими як соціально-економічний статус сімей, рівень фінансування шкіл, кваліфікація педагогів чи технічне забезпечення закладів. Таке дослідження надає державним органам інформацію для прийняття зважених рішень щодо розподілу ресурсів, підвищення кваліфікації педагогів і вдосконалення освітніх стандартів.[78], [71]

Якісні методології досліджень дозволяють здійснювати глибокий аналіз освітніх процесів, їх організації, ефективності управлінських рішень та мотивації учасників. Ці підходи є особливо значущими у практиці інституційного аудиту закладів освіти, який проводить Державна служба якості освіти України (ДСЯО), а також під час наукових досліджень, що здійснюються Національною академією педагогічних наук України (НАПН).

Метод інтерв'ю сприяє отриманню поглибленої інформації про погляди та ставлення педагогів, адміністрації, батьків і здобувачів освіти до організації освітнього процесу. Наприклад, у межах інституційного аудиту співробітники ДСЯО проводять інтерв'ю з викладацьким складом, адміністрацією закладу освіти та представниками учнівського самоврядування для ідентифікації ключових переваг і проблемних аспектів освітньої діяльності. Дискусії в межах фокус-груп використовуються для систематизації колективних думок, що сприяє

розробленню рекомендацій для вдосконалення функціонування закладу освіти.
[78]

Залучення незалежних фахівців є неминучою складовою якісного моніторингу освітньої діяльності. Експерти здійснюють аналіз відповідності навчальних програм державним стандартам, рівня методичного забезпечення освітнього процесу, особливостей навчального середовища та упровадження інноваційних практик. Узагальнені експертні висновки формують основу для прийняття управлінських рішень або розроблення рекомендацій для конкретних закладів освіти.[74]

Контент-аналіз освітніх матеріалів, методичних рекомендацій, звітів і публікацій є інструментом оцінювання відповідності змісту навчальних матеріалів сучасним вимогам компетентісного підходу та державним стандартам. Цей метод також застосовується для аналізу цифрового контенту: шкільних вебресурсів, освітніх платформ і електронних журналів, що є особливо актуальним у контексті активно впроваджуваної цифровізації освітнього процесу.[71]

Педагогічний аудит, як складова частина інституційного аудиту, передбачає оцінювання професійної діяльності викладацького складу, ефективності застосовуваних методів навчання та рівня педагогічної майстерності. У рамках цього процесу експертами ДСЯО здійснюється спостереження за освітнім процесом, аналіз навчальних програм і проведення співбесід з учасниками навчального середовища. Головною метою педагогічного аудиту виступає не контроль, а розвиток: визначення шляхів покращення якості освіти шляхом підтримки викладачів і надання практичних рекомендацій для оптимізації навчального процесу. [29], [78]

Сучасна практика моніторингу якості освіти базується на інтеграції кількісних і якісних методів дослідження, що забезпечує комплексне розуміння стану освітньої системи в її багатовимірності. Зокрема, під час проведення інституційного аудиту навчальних закладів кількісні даніЮ отримані через

анкетування та тестування, доповнюються якісною інформацією, зібраною за допомогою експертних висновків та інтерв'ю.

Такий синтез дозволяє більш глибоко аналізувати виявлені проблеми, зосереджуючи увагу не лише на їх проявах, а й на фундаментальних причинах. Крім того, цей підхід сприяє оцінці не лише кінцевих результатів навчання, але й умов, за яких ці результати досягаються.

Комплексний підхід активно використовується Державною службою якості освіти (ДСЯО) у створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу якості освіти. Ця система інтегрує цифрові дані, результати аудиту, статистичну інформацію та експертні оцінки в єдину базу даних. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості, забезпеченню підзвітності та ефективності управління освітнім процесом в Україні. [29], [7]

У контексті сучасної цифровізації освіти дедалі ширше застосовуються інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які значно підвищують швидкість і точність збору даних. Серед основних технологічних інструментів слід виділити: національні освітні електронні платформи, зокрема Єдину державну електронну базу з питань освіти (ЄДЕБО), яка забезпечує централізований збір і обробку статистичної інформації.

Системи електронного тестування, наприклад, сервіси Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО) та регіональних центрів, що дозволяють автоматизовано оцінювати результати навчання учнів.[30], [55]

Онлайн-засоби для проведення опитувань, такі як Google Forms, SurveyMonkey та сервіси освітніх порталів Державної служби якості освіти (ДСЯО), які сприяють залученню широкого кола учасників до моніторингових заходів.[78]

Аналітичні панелі та інструменти вебметрики, зокрема VL-системи Міністерства освіти і науки, що забезпечують наочне відображення даних і створення інтерактивних звітів.

Використання ІКТ у процесах моніторингу дозволяє не лише підвищити ефективність аналізу освітніх тенденцій, але й мінімізувати вплив людського фактора, забезпечуючи прозорість і достовірність отриманих результатів. [74], [30]

2.4. Проблеми та виклики у здійсненні моніторингу з боку державної служби

Система моніторингу якості освіти в Україні є важливим інструментом державного управління, що спрямований на підвищення прозорості, ефективності та підзвітності освітніх процесів. Утім, впровадження державної політики в цій сфері супроводжується рядом об'єктивних і суб'єктивних викликів, пов'язаних не лише з організаційними, а й соціально-політичними факторами.

Серед ключових проблем роботи Державної служби якості освіти України (ДСЯО) виділяється слабка узгодженість між рівнями управління – центральним, регіональним та інституційним. Відсутність належної координації спричиняє дублювання функцій і нераціональне використання ресурсів, що значно ускладнює ефективне застосування зібраних даних. [33]

Додатковою перешкодою залишається брак кадрового потенціалу в установах, які беруть участь у моніторингових процесах. Як зазначає Карапузова (2023), на місцях суттєво бракує спеціалістів, які володіють сучасними методиками оцінювання, практикою аналітичної роботи та вмінням користуватися цифровими інструментами для обробки інформації. Це часто призводить до формального підходу до збору даних і обмежує можливості для глибшого аналізу. [41]

Ще однією значною проблемою є фрагментарність нормативно-правового забезпечення, оскільки законодавча база характеризується частими змінами й недостатньою узгодженістю між різними рівнями освіти. Зокрема, методичні

рекомендації щодо проведення інституційного аудиту нерідко не узгоджуються з критеріями зовнішнього оцінювання якості освіти. Це породжує дисбаланс між моніторинговими процесами та практичними управлінськими рішеннями. [33]

Однією з ключових проблем, що постає перед сучасними системами моніторингу якості освіти, є недостатність достовірної, повної та репрезентативної інформації, необхідної для проведення всебічного аналізу освітнього процесу. За даними Державної служби якості освіти України (ДСЯО), навчальні заклади не завжди забезпечують об'єктивний або повний обсяг даних, що зумовлено впливом низки чинників. Передусім, адміністрації шкіл побоюються, що результати моніторингу можуть бути інтерпретовані негативно, що у свою чергу здатне зашкодити загальній репутації школи або вплинути на обсяги її фінансування. Окрім цього, критичним є брак технічних і кадрових ресурсів, необхідних для якісного збору статистичної інформації та аналітичної її обробки. У результаті значна частка отриманих показників має декларативний характер, що викривлює реальний стан функціонування освітньої системи. [27]

Згідно з аналітичними дослідженнями Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), подібні виклики є характерними не лише для України, а й для багатьох інших держав. Ефективність моніторингу якості освіти залежить виключно від існування надійної статистичної бази, культури прозорості даних та формалізованих процедур їхньої перевірки. [8] Міжнародна практика акцентує увагу на значимості розвитку інформаційної культури в освітній сфері, яка передбачає такі принципи, як відкритість, чесність та готовність до незалежної оцінки отриманих результатів.

Одним із суттєвих викликів для національної системи моніторингу в освітньому просторі України є цифрова нерівність між регіонами. Ця проблема виражається у нерівноцінності доступу до якісного інтернет-зв'язку, сучасного технічного обладнання та цифрових інструментів. За висновками експертів ДСЯО, у контексті децентралізаційних змін, воєнного стану та руйнування інфраструктури значна кількість шкіл у сільських регіонах або переміщених

громадах не мають надійного доступу до інтернету. Це створює перепони для своєчасного збору статистичних даних, проведення онлайн-опитувань, анкетування або підготовки електронних звітів. Як наслідок. Національна статистична база залишається фрагментованою, що негативно позначається на аналітичних і управлінських процесах. [27]

Ще одним значним викликом є технологічна розрізненість вітчизняних платформ для збору та обробки освітньої інформації. На сьогодні в Україні функціонує кілька системних рішень державного та відомчого рівня, таких як ЄДЕБО, ІСУО чи «Автоматизоване робоче місце директора школи», однак відсутність належної інтеграції між ними призводить до дублювання даних, розбіжностей у показниках і складнощів у процедурі їхньої перевірки. Технічна несумісність платформ і різноманітність форматів даних спричиняють уповільнення аналітичних процесів і затримки в прийнятті управлінських рішень. [59]

Додатковою проблемою виступає недостатній рівень цифрової грамотності серед педагогічного та адміністративного персоналу, що стримує впровадження сучасних інформаційно- комунікаційних технологій у систему моніторингу освіти. Багато освітян не володіють необхідними навичками для роботи з аналітичними інструментами, платформами для візуалізації даних або електронного звітування. У зв'язку з цим постає нагальна потреба у розробці комплексних програм підвищення цифрової компетентності учасників освітнього процесу, створенні методичних рекомендацій та впровадженні єдиної інтегрованої екосистеми моніторингу. [84].

Як зазначає Мороз В. М. [64, с. 45–53.], процес моніторингу в системі освіти має не лише технічний, а й соціальний аспект, який значною мірою впливає на результати та ефективність освітньої політики. Моніторинг розглядають не просто як збір статистичних показників, а передусім як інструмент соціальної взаємодії між державними установами, освітніми закладами та громадськістю. Рівень довіри до цього процесу визначає, чи стане

моніторинг дієвим механізмом розвитку освітньої системи, чи залишиться лише формальністю для контролю.

Низький рівень довіри з боку педагогічних колективів, шкільних адміністрацій та громадськості до результатів державного моніторингу часто спричиняє його сприйняття як «контрольно-караючого» інструменту, а не засобі вдосконалення. Чимало педагогів і керівників навчальних закладів розглядають ці процеси через призму перевірки, що може негативно вплинути на репутацію школи чи її адміністрації. Це призводить до зниження відкритості, стимулює формалізований підхід до звітності та зменшує мотивацію щодо пошуку шляхів підвищення якості освіти.

Додатково суспільну недовіру підсилює те, що результати моніторингів часто не доходять достатньо ефективно до учасників освітнього процесу. Аналітичні звіти зазвичай готують лише для потреб державних органів, тоді як робочі шкільні команди, які безпосередньо відповідають за якість освіти, залишаються поза увагою. Унаслідок цього зворотний зв'язок практично втрачається, що ускладнює використання отриманих даних для вдосконалення внутрішніх процесів управління якістю освіти.

Етичні принципи відіграють ключову роль у процесах моніторингу, особливо під час збору та обробки даних. Збереження конфіденційності, забезпечення добровільної участі та отримання усвідомленої згоди від учасників стають надзвичайно важливими в контексті опитувань учнів, учителів і батьків. Нечіткі чи недостатні пояснення цілей дослідження, способів використання його результатів та гарантій захисту персональної інформації часто призводять до недовіри й опору з боку респондентів. Це, своєю чергою, може негативно вплинути на якість і достовірність зібраних даних. [64, с. 45–53.]

Розвиток сучасних цифрових технологій і електронних платформ, які використовуються для збору освітньої інформації, також створює ризики порушення інформаційної безпеки. Багато навчальних закладів не мають фахівців із кіберзахисту, через що питання безпеки персональних даних

учасників освітнього процесу залишаються невирішеними. У зв'язку з цим виникає потреба у формулюванні єдиних етичних стандартів, які визначатимуть правила проведення опитувань, обробки даних і застосування результатів моніторингу в межах освітньої системи.

Проблема низького рівня культури самооцінювання у школах заслуговує на окрему увагу. За даними аналітичних матеріалів Державної служби якості освіти України, внутрішні системи моніторингу в багатьох закладах освіти здебільшого виконують формальні функції. Вони спрямовані переважно на звітування перед управлінськими структурами, ніж на реальне вдосконалення навчального процесу. [27]

Часто звіти про самооцінювання містять недостатній аналіз освітньої діяльності та не включають обговорення результатів з педагогами, учнями та батьками. Як наслідок, моніторинг не стимулює критичне мислення, рефлексію чи самоаналіз, які є основними елементами культури високої якості освіти. Для поступового формування такої культури необхідні зміни підходів до управління - від акценту на контроль і покарання до партнерства, довіри та співпраці. Запровадження відкритих методик самооцінювання, колегіального аналізу результатів та державної підтримки здатне трансформувати моніторинг із формальної процедури на дієвий інструмент постійного покращення освітнього середовища.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

У ході вивчення інституційно-управлінського аспекту моніторингу якості освіти було визначено, що ефективність цієї системи значною мірою залежить від узгодженості дій органів державної влади, належного нормативно-правового забезпечення, наявності чіткої організаційної структури та розвитку інформаційно-аналітичних технологій.

Дослідження ролі державної служби у розробці та впровадженні політики моніторингу якості освіти показало, що Державна служба якості освіти України (ДСЯО) виступає ключовим координатором у цій сфері. Її діяльність спрямована на забезпечення уніфікованих підходів до оцінювання освітньої діяльності, розробку стандартів якості, проведення інституційного аудиту та сприяння розвитку культури самооцінювання в освітніх установах. [27] ДСЯО виконує не лише контрольні функції, але й слугує інструментом розвитку якості освіти, запроваджуючи нову управлінську модель, яка фокусується не стільки на каральному контролі, скільки на партнерстві, консультуванні й аналітичній підтримці.

Аналіз системи органів державного управління у сфері моніторингу освіти показав її багаторівневу структуру з тісною взаємодією на національному, регіональному та місцевому рівнях. На центральному рівні ключову роль відіграють Міністерство освіти і науки України, ДСЯО, а також аналітичні структури при уряді та Верховній Раді. На регіональному рівні до процесу моніторингу залучено департаменти (управління) освіти обласних державних адміністрацій, територіальні підрозділи ДСЯО, органи місцевого самоврядування та освітні заклади, які розробляють власні системи внутрішнього моніторингу. Подібна структура забезпечує вертикальну координацію управлінських рішень, хоча й потребує подальшого вдосконалення механізмів обміну інформацією між різними рівнями управління. [54]

Дослідження інструментів, методів та технологій моніторингу підтвердило активний розвиток в Україні інформаційно-аналітичної бази для оцінювання

якості освіти. Впровадження цифрових систем і електронних платформ, таких як ІСУО, ЄДЕБО та Національна освітня електронна платформа, сприяє підвищенню точності та швидкості збору даних [59]. Однак відсутність інтегрованості цих систем залишається серйозною проблемою, що призводить до дублювання інформації, ускладнення верифікації даних і затримок у прийнятті управлінських рішень.

Методи державного моніторингу, зокрема анкетування, тестування, зовнішнє оцінювання та інституційний аудит, узгоджується з міжнародними практиками та орієнтуються на стандарти OECD і UNESCO. Увага при цьому зосереджується на забезпеченні об'єктивності, прозорості та доступності результатів оцінювання. [64, с. 45–53.], [9] Проте ефективність цих методів значною мірою залежить від професійного рівня працівників, які здійснюють аналітичну обробку даних, а також від достатності сучасного програмного забезпечення для аналізу й візуалізації інформації.

Ідентифіковано низку викликів, що перешкоджають розвитку національної системи освітнього моніторингу. Серед основних проблем відзначають недостачу достовірних і репрезентативних даних, цифрову нерівність між регіонами, технічну несумісність інформаційних систем, а також недостатній рівень довіри з боку педагогічних колективів і громадськості до результатів моніторингу. [27], [64, с. 45–53.] Як зазначає Мороз В. М., [64, с. 45–53.] моніторинг часто сприймається освітянами радше як форма контролю, ніж як інструмент удосконалення, що обмежує їхню готовність до відкритості та самооцінювання.

Особливу увагу слід приділити етичному виміру збору даних, зокрема захисту персональної інформації учнів, учителів і батьків. Непрозорість процедур і недостатнє інформування учасників досліджень можуть посилювати недовіру та спотворювати результати. У цьому контексті важливо розробити чіткі етичні стандарти для моніторингової діяльності відповідно до принципів Європейського простору освіти. [9]

Однією з важливих проблем залишається недостатній рівень культури самооцінювання в школах. Внутрішні системи моніторингу часто є формальними, не забезпечують глибокого аналізу освітнього процесу та не сприяють ефективному зворотному зв'язку. Це наголошує на потребі підвищення управлінської автономії навчальних закладів, розвитку аналітичних навичок керівників і педагогів, а також створення умов для впровадження моделі «освіти, що навчається», яка передбачає постійне вдосконалення через аналіз і самооцінку. [27], [64, с. 45–53.]

Загалом, результати дослідження показують, що моніторинг якості освіти є складним багатокomпонентним процесом, який вимагає збалансованого поєднання державного нагляду, громадської співпраці та цифрових технологій. Подальше удосконалення цієї системи можливе за таких умов:

- створення єдиної інтегрованої електронної платформи освітньої аналітики, яка об'єднає дані з різних джерел;
- підвищення цифрової компетентності керівників і педагогів;
- гарантування прозорості та етичності процесів збору даних;
- формування культури довіри й самооцінювання в навчальних закладах;
- покращення міжвідомчої координації у сфері управління якістю освіти.

Отже, інституційно-управлінський компонент моніторингу якості освіти в Україні потребує подальших перетворень у напрямі цифрової інтеграції, дотримання етичних принципів та партнерської співпраці між державою і освітніми установами. Реалізація цих завдань дозволить перетворити моніторинг із суто формальної процедури звітності на ефективний механізм забезпечення стійкого розвитку національної системи освіти.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз сучасного стану моніторингу якості шкільної освіти (на прикладі роботи Державної служби якості освіти України та її територіальних органів).

У процесі реформування системи забезпечення якості освіти в Україні ключову роль відіграють територіальні органи Державної служби якості освіти (ДСЯО). Вони відповідають за практичне втілення політики моніторингу, адаптуючи загальнонаціональні стандарти та методи до умов конкретних регіонів. Аналіз стану моніторингової діяльності, зокрема на прикладі Волинської області, дозволяє не лише дослідити організаційні аспекти та функції місцевих управлінь, а й оцінити ефективність здійснення інституційних аудитів, впровадження сучасних методів оцінювання, рівень прозорості у роботі та взаємодію із громадами.

у Волинській області діє територіальний підрозділ Державної служби якості освіти – Управління ДСЯО у Волинській області, яке займається здійсненням інституційних аудитів, моніторингом якості та впровадженням рекомендацій у закладах освіти регіону. [30] Цей підрозділ організовує роботу експертних груп, проводить методичну підготовку шкіл перед аудитом, аналізує специфіку регіону та забезпечує контроль за реалізацією наданих рекомендацій. [81] На офіційній Facebook-сторінці управління регулярно публікуються анонси стратегічних освітніх заходів, методичних консультацій і новини щодо проведення аудитів. [80]

За перспективним планом інституційних аудитів на Волинську область заплановано 10 перевірок, що є одним із найвищих показників серед усіх регіонів України. [30] Завдяки цьому територіальний орган ДСЯО у Волинській області відіграє активну роль у системі моніторингу якості освіти, виконуючи не лише функціональні завдання, а й активно взаємодіючи з громадами.

Статистика інституційних аудитів також підтверджує лідуючі позиції регіону. За даними Аналітичного звіту про результати інституційних аудитів за 2024/2025 навчальний рік, Волинська область увійшла до переліку регіонів із найбільшою кількістю проведених аудитів – 10 перевірок. Схожі результати демонструють Львівська, Полтавська, Вінницька та інші області. [25]

Загалом у 2024 році Державна служба якості освіти України разом із регіональними підрозділами провела 132 інституційні аудити в школах по всій країні. [76] Високий рівень активності Волинської області свідчить про її значний внесок у реалізацію державної політики щодо забезпечення якості освіти.

Водночас через воєнний стан аудити не проводяться в регіонах, де тривають бойові дії, що стало причиною нерівномірного розподілу навантаження між областями. Волинська область, таким чином, бере на себе помітну частину цього завдання, активно сприяючи розвитку національної системи моніторингу в освіті. [76]

Показовим прикладом впровадження інституційного аудиту є аналіз діяльності Луцької гімназії №18, проведений Управлінням Державної служби якості освіти (ДСЯО) у Волинській області у форматі позапланової перевірки. [49] У звіті зазначено, що аудит відбувався в два етапи: перший тривав з 15 по 23 лютого 2022 року, а другий – з 19 по 20 травня цього ж року. Згідно з даними звіту, кількісні показники включали 125 працівників, із яких 95 становили педагогічний персонал, та 1317 здобувачів освіти. [49] Результати оцінювання за ключовими напрямками продемонстрували такі рівні ефективності: освітнє середовище було оцінене на достатньому рівні; система оцінювання здобувачів освіти виявила потребу в покращенні; педагогічна діяльність отримала оцінку «достатній»; управлінські процеси визначені як достатні. [49] Методологія аудиту включала широкий спектр інструментів збору даних: інтерв'ю з керівником закладу, анкетування педагогічних працівників, опитування учнів і їхніх батьків, аналіз освітньої документації, а також спостереження за проведенням уроків. [49]

Іншим релевантним прикладом є досвід Ковельського ліцею імені Олени Пчілки, який у 2024 році став майданчиком проведення освітньої сесії на тему «Інституційний аудит: виклик чи нові можливості». У заході брали участь представники ДСЯО Волинської області, обговорюючи проблеми, пов'язані із самооцінюванням закладів освіти та впровадженням системи EvaluEd як цифрового інструменту оцінювання.[43]

Ці кейси ілюструють практичну реалізацію процесу інституційного аудиту, включаючи підготовчу діяльність освітніх закладів, вибір методик для збирання даних, а також реакцію шкіл на рекомендації компетентних органів.

Переваги моніторингу у Волинській області:

-активна залученість регіону до всеукраїнських моніторингових процесів (10 аудитів) свідчить про системну роботу області в напрямку забезпечення якості освіти.[25]

- конкретні результати аудитів, на прикладі гімназії №18, створюють можливість для глибокого аналізу, визначення тенденцій і перспектив розвитку освіти в регіоні.[49]

-високий рівень прозорості: Управління ДСЯО у Волинській області відкрито представляє результати своєї діяльності і надає консультації школам щодо підготовки до аудитів. [80]

Проблеми та обмеження моніторингу у Волинській області:

-обмежене охоплення закладів освіти: проведення лише 10 аудитів не дає змоги отримати повну картину стану освіти в усіх громадах регіону. [25]

-низька цифрова готовність деяких шкіл ускладнює обмін даними та використання електронних платформ. [19]

-аудити часто сприймаються як форма контролю, а не як інструмент підтримки розвитку, що призводить до зниження довіри серед педагогічних колективів.[64, с. 45–53.]

-затримка публікації актів аудиту на сайтах окремих шкіл негативно впливає на рівень прозорості моніторингової діяльності.[49]

Моніторинг якості освіти у Волинській області демонструє прогресивну динаміку- регіон займає провідні позиції серед інших областей за кількістю проведених інституційних аудитів і рівнем відкритості діяльності ДСЯО. Приклади, такі як результати аудиту Луцької гімназії №18 чи досвід Ковельського ліцею імені Олени Пчілки, підтверджують практичну реалізацію принципів державного моніторингу на місцевому рівні. Проте існують виклики, пов'язані з обмеженими ресурсами, цифровою нерівністю та необхідністю посилення культури самооцінювання.

3.2.Досвід упровадження моніторингових досліджень у закладах загальної середньої освіти

Однією з важливих новацій у сфері державного моніторингу та самооцінювання шкіл стала інформаційно-аналітична платформа EvaluEd, яку впроваджує Державна служба якості освіти України. Ця система служить ключовим інструментом діджиталізації процесів оцінювання освітньої якості, відповідно до європейських принципів прийняття рішень на основі доказів. Вона надає можливість закладам освіти здійснювати самоаналіз діяльності за чотирма основними напрямками: педагогічна робота, освітнє середовище, оцінювання результатів учнів і управлінські процеси. [34]

EvaluEd не лише об'єднує інформацію про якість освітньої діяльності, але й забезпечує школи аналітичними інструментами та подальшого вдосконалення. Завдяки цій платформі кожен заклад може самостійно аналізувати свої сильні та слабкі сторони, складати стратегічний план розвитку навчальних процесів і відстежувати динаміку змін на довгостроковій основі. Такий підхід дозволяє школам перейти на позицію активних учасників внутрішнього моніторингу, замість бути об'єктами зовнішнього нагляду. [36, с. 45–56.]

За офіційними даними, станом на кінець 2023 року понад 36% шкіл загальної середньої освіти України вже скористалися платформою EvaluEd для самооцінювання. Більшість користувачів відзначають легкість у використанні, зручність моніторингу динамічних даних, зменшення бюрократичного навантаження та швидке реагування на проблемні питання. [34]

У багатьох регіонах систематизація даних через EvaluEd стала основою для розроблення індивідуальних стратегій шкільного розвитку і покращення співпраці між адміністрацією, вчителями та батьками. Наприклад, у Ковельському ліцеї №7 після проведеного самооцінювання було виокремлено ключові напрямки для вдосконалення. Серед них- посилення внутрішньої системи професійного розвитку педагогічного складу і поліпшення умов для інклюзивного навчання. Унаслідок наступного моніторингу рівень задоволеності освітнім процесом серед учнів зріс на 14%, а кількість педагогів, долучилися до підвищення кваліфікації, стала більшою на 28%. [82]

Луцький ліцей №27 також демонструє позитивні результати використання EvaluEd. Завдяки системі тут була створена більш структурована модель внутрішнього контролю якості освіти. Дані платформи дозволили запровадити щорічну звітність щодо якості освітніх послуг, що значно сприяло прозорості та відстеженню прогресу в навчальних та педагогічних практиках. [42]

Серед ключових переваг системи EvaluEd виділяють:

- автоматизацію процесів оцінювання, що суттєво знижує трудомісткість збору й аналізу інформації;

- централізовану верифікацію користувачів, яка мінімізує ризик дублювання даних чи введення хибної інформації;

- підвищення прозорості моніторингових процесів із можливістю порівняння показників між закладами різних регіонів;

- розвиток аналітичних компетенцій шкіл, стимулюючи внутрішню рефлексію та складання обґрунтованих планів вдосконалення;

-зростання довіри до результатів оцінювання серед усіх учасників освітнього процесу- педагогів, учнів і батьків. [34], [82]

Загалом впровадження EvaluEd у освітню практику українських шкіл, зокрема на Волині демонструє поступовий перехід від традиційної контрольної моделі моніторингу до аналітично-розвивальної. В центрі уваги тепер знаходяться не лише виявлення проблемних моментів, а й розробка механізмів для їх подолання та забезпеченні сталого розвитку освітніх закладів.

У Волинській області активно триває впровадження системи EvaluEd, особливо в освітніх закладах, які вже мають досвід участі у державному моніторингу чи підготовці до інституційного аудиту. Серед них можна виділити Луцький ліцей №21 імені Михайла Кравчука, який в навчальному році 2023-2024 провів самооцінювання за допомогою даної системи. [82]

У ліцеї самооцінювання охоплювало чотири основні напрями: управлінські процеси, педагогічну діяльність, освітнє середовище та систему оцінювання навчальних результатів. Для цього була створена внутрішня робоча група, до якої увійшли адміністрація, педагоги, представники батьківської громади та учнівського самоврядування. [82]

У напрямі управлінських процесів оцінювання проводилося на основі таких показників як прозорість, стратегічне планування, ефективність внутрішніх комунікацій і залучення учасників освітнього процесу до прийняття управлінських рішень. За результатами оцінки було визначено, що рівень розвиненості управлінських процедур у ліцеї є достатнім. Водночас було виявлено потребу поліпшити зворотний зв'язок із батьками та частіше оновлювати стратегічні документи закладу.[82]

У межах педагогічної діяльності особливо увага була приділена використанню інформаційно-комунікаційних технологій і дотриманню принципів академічної доброчесності. Більшість педагогів активно застосовують цифрові ресурси у навчальному процесі, беруть участь у всеукраїнських онлайн-курсах і методичних вебінарах. Утім, результати самооцінювання показали

потребу в підвищенні кваліфікації щодо диференційованого навчання та формувального оцінювання. [82]

У рамках напрямку «Система оцінювання» було проведено дослідження, спрямоване на вивчення прозорості критеріїв оцінювання учнів, а також особливостей поєднання формувального і підсумкового контролю. Було встановлено, що переважна більшість педагогів дотримуються затверджених нормативів. Однак виявлено недостатнє розуміння логіки оцінювання серед учнів, що стало підґрунтям для запланованих заходів із роз'яснення критеріїв та розвитку навичок самооцінювання. [82]

На окрему увагу заслуговує формування безпечного та інклюзивного освітнього середовища в навчальних закладах. За результатами моніторингу запущено щорічні опитування учнів і батьків щодо стану психологічного клімату, здійснено модернізацію приміщень, адаптованих для дітей з особливими освітніми потребами, а також розроблено «Кодекс безпечного освітнього простору». [43]

У Волинській області активно проводяться методичні сесії та семінари, присвячені питанням інституційного аудиту та самооцінювання. Ці заходи слугують платформою для поширення напрацьованого досвіду використання системи EvaluEd в освітніх процесах. Як наприклад, Ковельський ліцей імені Олени Пчілки у 2024 році організував методичну сесію під назвою «Інституційний аудит: виклик чи нові можливості», на якій обговорювалися аспекти цифровізації процедури самооцінювання, застосування даних EvaluEd для внутрішнього розвитку закладу та підготовки до інспекцій Державної служби якості освіти. [43]

Отже, досвід Волинської області демонструє практичне впровадження культури самооцінювання в освітніх закладах. Таке впровадження сприяє підвищенню рівня прозорості управлінських процесів, зміцненню культури відповідальності та розвитку внутрішніх механізмів забезпечення якості освіти. Використання EvaluEd поступово перетворюється на не лише технічний

інструмент, але й складову новітньої управлінської філософії, орієнтованої на постійне вдосконалення та модернізацію освітнього середовища.

Серед методів, що використовуються під час впровадження моніторингових та самооцінювальних досліджень у закладах освіти, виділяють:

- організацію робочих груп, до складу яких входять педагоги та адміністрація для здійснення самооцінювання; [82]
- проведення анкетування серед учнів, педагогів і батьків як одне з основних джерел отримання даних;
- аналіз документації, внутрішніх протоколів, правил і положень закладу;
- спостереження за уроками та іншими аспектами діяльності для оцінювання практичного впровадження стандартів;
- дослідження результатів учнівських оцінок із відстеженням змін у динаміці;
- використання цифрових платформ (наприклад, EvaluEd) для збору, аналізу та візуалізації отриманих даних. [82], [34]

Заклади освіти Волинської області, як-от Луцький ліцей №21 імені Михайла Кравчука та Ковельський ліцей імені Олени Пчілки, вже успішно застосовують системне самооцінювання за допомогою платформи EvaluEd. Цей підхід дозволяє школам краще визначити свої сильні та слабкі сторони, об'єктивно оцінювати управлінські процеси, методи педагогічної діяльності та якість освітнього середовища. [82]

Суттєвим досягненням стало активне залучення педагогічних колективів до впровадження управлінських змін. Це сприяє підвищенню рівня їхньої відповідальності та розумінню важливості внутрішнього моніторингу як інструмента для розвитку, а не лише засобу контролю.

Також відзначається покращення комунікації з батьками: результати самооцінювання все частіше стають предметом обговорення на батьківських

зборах, педагогічних радах і консультаціях. Такий підхід забезпечує більшу прозорість у процесах управління. [82]

На основі аналізу отриманих даних школи переходять до коригування стратегічних планів розвитку, оновлення локальних положень та впровадження інновацій у навчання й організацію внутрішніх комунікацій. Наприклад, у Ковельському ліцеї імені Олени Пчілки після аналізу результатів EvaluEd переглянули підходи до підвищення кваліфікації вчителів та розширили використання цифрових сервісів для учнів. [43]

Попри досягнуті позитивні результати, залишаються певні виклики. Передусім, не всі школи Волинської області мають достатні технічні та кадрові можливості для повноцінного використання системи EvaluEd. У сільській місцевості часто відзначається нестача комп'ютерного обладнання або недостатній доступ до якісного інтернету, що ускладнює процес збору й обробки даних. [82]

Також не всі педагогічні колективи пройшли навчання щодо ефективного використання EvaluEd, що може призводити до різного рівня якості самооцінювання залежно від підготовленості персоналу.

Рівень реалізації самооцінювання залишається нерівномірним: у той час як великі міські ліцеї демонструють високі результати, дрібні школи у громадах потребують додаткової методичної підтримки з боку територіальних управлінь ДСЯО.

Окремі напрями, зокрема прозорість управлінських рішень, формування якісної комунікації з батьками та систематизація пояснення принципів оцінювання учням, поки не відповідають очікуваному рівню в усіх закладах регіону. Однак, навіть за цих обставин, спостерігається позитивна динаміка у розвитку культури моніторингу й внутрішньої рефлексії. [82]

3.3. Оцінка ефективності державної служби у сфері забезпечення якості шкільної освіти

Оцінювання ефективності функціонування державних інституцій у галузі освіти, зокрема Державної служби якості освіти України (ДСЯО), є фундаментальною складовою системи забезпечення якості освіти. Вона дозволяє не лише фіксувати результати виконання завдань, але й своєчасно вносити корективи у прийняття управлінських рішень, посилюючи підзвітність та забезпечуючи прозорість функціонування інституції. У контексті шкільної освіти це передбачає оцінювання таких аспектів, як кількість та якість проведених інституційних аудитів, оперативність усунення виявлених недоліків, рівень впровадження рекомендацій служби, а також здатність ДСЯО сприяти розвитку внутрішніх систем якості управління безпосередньо у закладах освіти.

Одним із ключових критеріїв оцінки ефективності діяльності ДСЯО є статистика виконаних інституційних аудитів. Згідно з публічними звітами, кількість таких аудитів у закладах загальної середньої освіти постійно зростає, що свідчить про підвищення активності у моніторингу та контролі якості освіти. [22] До кількісних показників додаються такі параметри, як відсоток шкіл, яким було надано рекомендації за результатами перевірок, частка навчальних закладів, що виконали запропоновані заходи у визначений термін, середній час усунення зафіксованих порушень, а також кількість шкіл, які після аудиту впровадили дієві внутрішні системи контролю і покращили рівень своєї організації.

Значущість роботи ДСЯО оцінюється не лише через кількісні показники, але й через якісні зміни, що відображають стратегічну еволюцію у підходах до моніторингу. Водночас спостерігається перехід від традиційної моделі «контролю» до принципу «розвитку», що передбачає акцент не тільки на виявленні невідповідностей, а й на підтримці закладів у створенні ефективних внутрішніх систем забезпечення якості. Одним із прикладів такого розвитку є участь ДСЯО у міжнародному дослідженні соціально-емоційних навичок учнів, яке проводиться у співпраці з Організацією економічного співробітництва та

розвитку (OECD) [36, с. 45–56.]. Ця ініціатива свідчить про розширення аналітичного й дослідницького потенціалу служби, а також про переорієнтацію пріоритетів на впровадження комплексного підходу до оцінювання та стимулювання освітніх змін.

Ефективність діяльності ДСЯО значною мірою залежить від її узгодженості з політиками та нормативно-правовою базою, сформованою Міністерством освіти і науки України (МОН). Наприклад, такі нормативні акти, як Наказ МОН №17 «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту ЗЗСО», забезпечують юридичні основи для функціонування служби. Разом із тим аналіз свідчить про наявність певних нормативних прогалин. Зокрема, це стосується фінансування, кадрового забезпечення територіальних органів та ускладнень у здійсненні належного контролю в умовах воєнного часу. Ці фактори обмежують можливості служби в повній мірі реалізовувати власний функціонал. [64, с. 45–53.]

Серед головних труднощів, які впливають на оцінку ефективності роботи ДСЯО, можна виділити такі аспекти:

-недостатня репрезентативність даних: лише частина шкіл бере участь або публікує результати аудиту, що ускладнює процес узагальнення даних.

-виконання рекомендацій: хоча служба формулює висновки за результатами перевірок, їх реалізація часто стикається зі значними затримками через обмежені ресурси.

-кадрові та технічні обмеження: як територіальним підрозділам ДСЯО, так і школам подекуди бракує ІТ-інструментів та ресурсів для якісної обробки даних.

-військовий стан і децентралізація: ці фактори формують додаткові перешкоди для належного моніторингу та реагування на виявлені проблеми.

-негативне сприйняття аудиту: якщо освітні заклади розцінюють аудит як суто каральний інструмент, це суттєво знижує ефективність його впровадження в якості механізму розвитку.

Проведений аналіз засвідчує, що ДСЯО знатна охоплювати значну кількість навчальних закладів, упроваджуючи нові підходи до моніторингу, сприяючи розвитку шкіл шляхом самооцінювання. Однак темпи впровадження рекомендацій та рівень змін у закладах освіти нерівномірні. Для досягнення кращих результатів необхідно зосередитися на підвищенні аналітичних можливостей служби, посиленні методичної підтримки регіональних підрозділів, забезпеченні прозорості роботи та залученні шкіл до процесу у форматі партнерської взаємодії.

3.4. Шляхи вдосконалення моніторингу якості освіти в Україні: управлінські, нормативні та організаційні пропозиції

Покращення системи моніторингу якості освіти в Україні є важливим завданням для підвищення ефективності управління освітньою галуззю, забезпечення прозорості роботи шкіл та територіальних органів ДСЯО, а також підтримки процесів ухвалення рішень на основі достовірної інформації. [53], [33], [72], [38] Аналіз національного та міжнародного досвіду допомагає виділити ключові напрями для вдосконалення моніторингових процесів, зокрема управлінські, нормативні та організаційні аспекти.

Одним із пріоритетних напрямів виступає створення інтегрованої стратегії роботи з даними, яка об'єднує інформаційні системи ІСУО та ЄДЕБО з базою даних інституційних аудитів ДСЯО. Такий підхід дозволить налагодити єдину платформу для збору, обробки й аналізу даних, уникнути дублювання інформації та оперативніше реагувати на проблеми у навчальних закладах.[62]

Важливим кроком також є впровадження системи ключових показників ефективності (КРІ) для територіальних органів ДСЯО. Це надасть змогу оцінювати діяльність регіональних підрозділів, визначати ступінь виконання завдань, терміни усунення виявлених недоліків та рівень результативності впровадження рекомендацій.[33]

Окрім цього, варто масштабувати успішні регіональні ініціативи, які вже інтегрували аналітичні панелі або цифрові інструменти моніторингу. Наприклад, у Волинській області Ковельський ліцей імені Олени Пчілки та Луцька гімназія №18 успішно реалізували систему EvaluEd для самооцінювання та аналізу управлінських процесів, педагогічної діяльності й освітнього середовища [62]. Подібні пілотні проекти у Київській та Львівській областях також продемонстрували ефективність централізованої обробки даних і швидкої реакції на проблемні аспекти функціонування шкіл. [62], [33]

Для забезпечення ефективного моніторингу необхідно розробити національні етичні стандарти збору даних. Вони мають включати процедури інформованої згоди для учнів, батьків та педагогів, а також визначити політику конфіденційності й захисту персональної інформації. Впровадження таких стандартів стане засобом підвищення довіри до процесу збору даних і забезпечить соціальну прийнятність моніторингових заходів. [38]

Окрім цього, особливо важливим є адаптування нормативно-правової бази до умов воєнного стану. Це забезпечить безперервне проведення інституційних аудитів та процесів самооцінювання, а також дозволить оперативно реагувати на зміни в організації освітнього процесу.

Також значну роль відіграє вдосконалення механізмів публічного звітування. Важливо передбачити обов'язкове оприлюднення результатів аудитів і прогресу в реалізації рекомендацій у зручних і доступних для громадськості форматах. Це сприятиме підвищенню рівня прозорості та громадського контролю. [33]

Переходячи до організаційних ініціатив, серед основних заходів необхідно виділити розвиток цифрових компетентностей педагогічних працівників шляхом проведення тренінгів, семінарів та онлайн-курсів. Це дасть змогу ефективніше використовувати інформаційно-аналітичні системи ІКТ у процесі самооцінювання та проведення інституційних аудитів. [62], [28].

Особливу увагу слід приділити технічній підтримці для сільських і малих шкіл. Наприклад, пілотний проєкт у Волинській області, спрямований на забезпечення таких шкіл доступом до ІКТ-обладнання та організацію навчання педагогів, сприяв успішному проходженню закладами самооцінювання за допомогою платформи EvaluEd. [33], [62].

Одним із ключових аспектів є створення міжвідомчих робочих груп, які забезпечуватимуть узгоджену співпрацю між МОН, ДСЯО та іншими зацікавленими структурами на рівні країни та регіонів. Такий підхід сприяє інтеграції різних систем моніторингу, мінімізує дублювання функцій і гарантує більш ефективне впровадження наданих рекомендацій. [33], [62].

Приклади успішних пілотних ініціатив:

-Ковельський ліцей імені Олени Пчілки (Волинська область) успішно впровадив платформу EvaluEd для оцінювання педагогічної діяльності, управлінських процесів та освітнього середовища. Завдяки цьому вдалося підвищити прозорість управлінських рішень і збільшити залученість педагогів до внутрішнього планування. [62]

-У Луцькій гімназії №18 (Волинська область) використання інституційного аудиту та самооцінювання з допомогою EvaluEd дозволило ідентифікувати проблеми у комунікації з батьками та в оцінюванні досягнень учнів. Це допомогло внести корективи у внутрішні процеси і розробити ефективний план розвитку закладу. [62]

-у Київській і Львівській областях пілотні проєкти, що інтегрували дані з різних інформаційних систем, показали скорочення часу на підготовку звітів і підвищення достовірності отриманих даних. Це підтверджує дієвість комплексного підходу до масштабування. [33], [62]

Отже, для вдосконалення системи моніторингу якості освіти в Україні необхідний комплексний підхід. Він включає інтеграцію даних, етичне регулювання процедур збору інформації, розвиток цифрових навичок педагогів,

впровадження системи КРІ і поширення успішних регіональних практик. Реалізація цих кроків сприятиме забезпеченню прозорості, підзвітності й ефективності моніторингової системи на загальнонаціональному рівні.

Висновок до розділу 3

Здійснений аналіз практичних аспектів моніторингу якості освіти в Україні дозволив виявити, що сучасна система оцінювання шкільної освіти зазнає поступової трансформації у напрямі цифровізації, забезпечення прозорості та підвищення ефективності управлінських процесів. Ключову роль у цьому процесі відіграє діяльність Державної служби якості освіти (ДСЯО), як спрямована на уніфікацію стандартів, об'єктивність оцінювання та стимулювання формування внутрішніх механізмів самооцінювання в освітніх закладах.

Дослідження ефективності роботи регіональних підрозділів ДСЯО засвідчила, що система моніторингу активно розвивається на місцевому рівні, хоча її запровадження характеризується певною нерівномірністю. Такі відмінності спричинені варіативністю кадрового потенціалу, рівнем технічної забезпеченості та ступенем управлінської автономії закладів освіти. Водночас позитивною динамікою є зростання кількості шкіл, які застосовують інформаційно-аналітичну систему EvaluEd. Цей інструмент сприяє підвищенню якості самооцінювання, значно спрощує процес аналізу результатів та утворює культуру постійного розвитку освітнього процесу.

Практика впровадження моніторингових досліджень продемонструвала, що заклади освіти, які активно користуються механізмами самооцінювання, демонструють більш стратегічний і свідомий підхід до планування власного розвитку. Такі школи ефективніше залучають педагогічні колективи та батьків до прийняття управлінських рішень, а також забезпечують вищий рівень прозорості внутрішніх процесів. Пілотні проєкти, реалізовані у Волинській, Київській та Львівській областях, продемонстрували високу результативність застосування

цифрових інструментів моніторингу. Ці засоби дозволяють не лише оцінювати рівень освітніх досягнень, але й формувати стратегічне бачення перспективних змін на рівні кожного окремого закладу освіти. [33], [24], [32]

Аналіз ефективності державної служби у сфері забезпечення якості освіти виявив низку проблем, які потребують уваги. Серед найбільш значущих викликів виділяються обмежене фінансування, кадровий дефіцит у територіальних органах, недостатнє поєднання даних між державними освітніми платформами (ІСУО, ЄДЕБО, EvaluEd), а також необхідність розвитку цифрових та аналітичних навичок педагогів. Звіти ДСЯО свідчать, що майже третина закладів освіти потребує підтримки у впровадженні системи самооцінювання, а понад 20% регіональних органів ДСЯО зазначають недостатність технічних ресурсів для проведення ефективного моніторингу. [33], [51], [32].

Удосконалення управлінського підходу передбачає створення комплексної дорожньої карти моніторингових даних, запровадження системи ключових показників ефективності (KPI) для регіональних органів ДСЯО, а також поширення успішних практик між областями. На нормативному рівні необхідно оновити процедури проведення інституційних аудитів з урахуванням умов воєнного стану та розробити національні етичні стандарти збору даних, які забезпечуватимуть конфіденційність, отримання інформованої згоди та захист персональної інформації. [67], [68], [6]

Організаційні пропозиції мають акцентувати увагу на розвитку цифрових компетенцій педагогів і керівників навчальних закладів, забезпеченні рівномірного доступу до цифрових ресурсів у містах і сільських громадах, а також на вдосконаленні координації між МОН, ДСЯО та місцевими органами влади. Така співпраця допоможе сформувати єдину інформаційну політику, уникнути дублювання функцій і збільшити довіру до результатів моніторингу.

Рекомендації міжнародних організацій, таких як OECD та UNESCO, демонструють, що ефективний моніторингу освітньої якості базується на відкритості даних, системності в зборі інформації, етичному анкетуванні й

залученні всіх зацікавлених сторін. Для України інтеграція таких підходів сприятиме прозорості освітніх процесів, об'єктивності оцінювання результатів навчання та зміцненню управлінської здатності системи освіти. [9], [51]

Таким чином, подальший розвиток системи моніторингу освітньої якості в Україні потребує активної інтеграції цифрових інструментів, модернізації нормативно-правової бази та посилення управлінської взаємодії між центральним і регіональним рівнями. Комплексне впровадження цих заходів не лише підвищить ефективність моніторингу, але й сприятиме формуванню культури якості для закладів освіти та зміцненню довіри громадськості до отриманих результатів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно розкрити теоретичні, управлінські та практичні аспекти здійснення моніторингу якості шкільної освіти в Україні, визначити роль державної служби у цьому процесі та запропонувати шляхи підвищення його ефективності.

У першому розділі роботи встановлено, що якість освіти є багатогранною та комплексною характеристикою, яка охоплює всі аспекти функціонування освітньої системи. Вона відображає не лише рівень оволодіння знаннями, вміннями та компетентностями здобувачів освіти, але й ефективність управлінських рішень, застосовуваних педагогічних технологій, соціально-психологічного клімату в школі та рівня задоволеності всіх учасників освітнього процесу. На сьогодні якість освіти розглядається як стратегічний ресурс державного розвитку, що прямо впливає на розкриття людського потенціалу, конкурентоспроможність нації та стабільність суспільного прогресу.

Моніторинг якості освіти визначається як системне, цільове й науково обґрунтоване спостереження за станом освітніх процесів, їхньою динамікою та результатами. Його основна мета- виявлення тенденцій, прогнозування змін і ухвалення дієвих управлінських рішень. Це значно ширше поняття, ніж просто технічний збір статистичних даних, адже моніторинг включає аналітичну діяльність, спрямовану на вдосконалення освітньої політики, забезпечення прозорості, підзвітності навчальних закладів і покращення якості освітніх послуг.

Теоретичні уявлення про сутність моніторингу свідчать про його ключову роль у системі управління якістю освіти. Він виступає ефективним механізмом зворотного зв'язку між освітньою практикою та органами державного управління. Це дає змогу не лише фіксувати поточний стан системи, а й аналізувати ефективність реформ, планувати подальші дії та займатися прогнозування. У такій перспективі особливу важливість набуває інформаційно-

аналітична діяльність, яка перетворює дані на міцний фундамент для прийняття стратегічно значущих рішень у сфері освіти.

Другий розділ магістерського дослідження зосереджувався на інституційно-управлінському аспекті моніторингу якості шкільної освіти в Україні. Це дало можливість всебічно розкрити діючу систему державних органів, їхні функції, інструменти та механізми взаємодії в цьому процесі.

З'ясовано, що ключову роль у розробці та впровадженні державної політики щодо моніторингу якості освіти відіграє Державна служба якості освіти України (ДСЯО). Цей орган виступає методологічним, аналітичним і координаційним центром, який відповідає за створення критеріїв, стандартів і показників оцінювання освітніх процесів. Функціонал ДСЯО включає проведення інституційних аудитів, організацію самооцінювання закладів освіти, проведення досліджень освітнього середовища та розробку рекомендацій для підвищення рівня освітніх послуг. Вагомим досягненням служби стало створення уніфікованих методичних підходів для оцінки ефективності управління, педагогічної діяльності, а також результатів у навчальній та виховній сферах, що забезпечує стандартизованість моніторингових процедур на рівні всієї країни.

У роботі також окреслено роль інших суб'єктів державного управління, таких як Міністерство освіти і науки України, місцеві органи управління освітою, наукові й громадські інституції. Міністерство формує нормативно-правову базу, визначає державні стандарти освіти, координує моніторингову політику та підтримує методичний супровід діяльності територіальних підрозділів ДСЯО. Місцеві органи влади відповідають за реалізацію моніторингу на регіональному рівні, забезпечуючи збір даних, організацію опитувань і виконання рекомендацій аудиторських звітів. Науково-дослідні установи та центри оцінювання якості освіти беруть участь у розробці критеріїв, аналітичних інструментів і перевірці достовірності отриманих результатів.

Особлива увага в розділі приділялась інструментам і технологіям моніторингу. Зокрема, наголошувалось на важливості впровадження

електронних систем збору й аналізу даних, таких як EvaluEd, ІСУО (Інформаційна система управління освітою) та ЄДЕБО (Єдина державна електронна база з питань освіти). Використання цих платформ сприяє автоматизації процесів збору, обробки й візуалізації даних, що значно підвищує оперативність і точність прийняття управлінських рішень.

Крім того, вагоме значення мають аналітичні звіти ДСЯО. У них висвітлюються результати інституційних аудитів, аналізуються тенденції розвитку освіти й динаміка змін у системі управління якістю, а також оцінюється виконання наданих рекомендацій. Доповнюють цей процес соціологічні опитування учнів, педагогів і батьків, які дозволяють врахувати їхні суб'єктивні думки про якість освітнього середовища та ступінь задоволеності отриманими послугами.

У третьому розділі здійснено аналіз практичного підходу до реалізації моніторингу на прикладі діяльності Державної служби якості освіти України та її регіональних представництв. Встановлено, що ця інституція відіграє центральну роль не лише в контролі за якістю освітніх процесів, але й у формуванні та розвитку культури якості в освітній сфері. Особливу увагу приділено результатам проведення інституційних аудитів, процесам самооцінювання освітніх установ, а також аналітичним оглядам та узагальненню практик управління освітою.

До позитивних тенденцій належать активне запровадження цифрових аналітичних платформ, зростання довіри освітніх закладів до процедур інституційних аудитів і поступова переорієнтація контролю з наглядової функції на підтримку та розвиток освітнього середовища. Утім, постають значущі виклики, зокрема необхідність стабільного фінансування, забезпечення кадрами, систематичної підготовки фахівців у сфері моніторингу, а також глибокої інтеграції національної системи оцінювання в контекст європейського освітнього простору.

Метою даної роботи було з'ясування значення державної служби у забезпеченні моніторингу якості шкільної освіти, а також визначення напрямів його вдосконалення. У ході дослідження уточнено сутність і основні функції моніторингу якості освіти, систематизовано нормативно-правову основу його впровадження, окреслено роль, місце і функції ДСЯО і управління освітньою сферою, проведено аналіз практичної діяльності служби із визначенням її досягнень та проблемних аспектів, розроблено пропозиції щодо оптимізації державного моніторингу якості освіти. Таким чином, визначена мета досягнути, а всі поставлені у вступі завдання виконано.

Практичні рекомендації для органів влади: покращити координовану взаємодію між МОН, ДСЯО та місцевими управліннями освіти, сприяти створенню інтегрованої цифрової екосистеми моніторингових баз даних, розробити державну програму підвищення кваліфікацій спеціалістів у сфері моніторингу якості освіти, забезпечити механізми постійного громадського контролю та ефективного зворотного зв'язку з учасниками освітнього процесу.

Практичні рекомендації для закладів середньої освіти: активно реалізовувати внутрішні системи контролю якості освіти, застосовувати результати моніторингів для стратегічного розвитку школи, підвищувати компетенцію педагогічного колективу у сфері освітньої аналітики та оцінювання результатів навчання, гарантувати прозорості процедур самооцінки.

Майбутні наукові розвідки варто спрямувати на розроблення уніфікованої цифрової моделі моніторингу якості освіти із інтеграцією міжнародних стандартів (OECD, UNESCO), удосконалення методик оцінювання учнівських компетенцій відповідно до вимог НУШ, аналіз впливу цифровізації та штучного інтелекту на процеси освітнього моніторингу, дослідження регіонального досвіду управління якістю освіти з можливістю його адаптації на загальнонаціональному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dutch Inspectorate / СІТО — документи щодо нідерландської моделі забезпечення якості
2. Eurydice. European Higher Education Area – Quality Assurance. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/ukraine/quality-assurance>. Дата звернення: 09.10.2025.
3. EvaluEd — Інформаційно-аналітична система самооцінювання закладів освіти. Офіційний сайт ДСЯО. URL: <https://evalued.sqe.gov.ua> (дата звернення: 19.10.2025).
4. National Agency for Higher Education Quality Assurance (NAQA). (2023). Challenges of Quality Assurance in Wartime Conditions. URL: <https://en.naqa.gov.ua>.
5. National Agency for Higher Education Quality Assurance. Reports. URL: <https://en.naqa.gov.ua/reports/>. Дата звернення: 09.10.2025.
6. OECD. Benchmarking Education Systems for Improvement: Using Data and Accountability. Paris: OECD Publishing, 2022.
7. OECD. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org/education>.
8. OECD. Education Policy Outlook 2020: Shaping Responsive and Resilient Education in a Changing World. – Paris: OECD Publishing, 2020.
9. OECD. Education Policy Outlook 2023: Turning Policy into Practice. – Paris: OECD Publishing, 2023. 280 p. URL: <https://doi.org/10.1787/4b57b49f-en>
10. OECD. PISA Programme for International Student Assessment.
11. OECD. School Evaluation and Assessment Frameworks. Paris: OECD Publishing, 2020. 128 p.
12. OECD. School Evaluation Framework. URL: <https://www.oecd.org/education/school/schoolevaluationframework.htm>. Дата звернення: 09.10.2025.

13. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). Education Policy Outlook: Monitoring the Quality of School Education. Paris: OECD Publishing. URL: <https://www.oecd.org>.
14. UNESCO Institute for Statistics. Strengthening National Education Data Systems: A Practical Guide. Montreal: UIS, 2022. –146 p.
15. UNESCO. (2023). Global Education Monitoring Report 2023: Building resilient education systems. Paris: UNESCO Publishing. URL: <https://www.unesco.org>.
16. UNESCO. Global Education Monitoring (GEM) Report [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unesco.org/gem-report/en>. — Дата звернення: 09.10.2025.
17. UNESCO. Reimagining our futures together: A new social contract for education. Paris: UNESCO, 2021.
18. Beeby C. E. The meaning of evaluation. In Current Issues in Education / C. E. Beeby. № 4: Evaluation (pp. 68 – 78). Wellington: Department of Education, 1977
19. Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти. Аналітична довідка про стан цифрової готовності закладів освіти Волині, 2024. URL: <https://vippp.org.ua>.
20. Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти. Освітній моніторинг у закладах Волині: досвід, інструменти, перспективи URL: <https://vippp.org.ua> (дата звернення: 19.10.2025).
21. Гаврилюк Н. М. Моніторинг якості освіти: зарубіжний досвід // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету, Серія «Педагогіка і психологія», 2012, вип. 38.
22. Державна служба якості освіти України. «Дослідження соціально-емоційних навичок – 232 школи України». Нова українська школа, 3 липня 2023. URL: <https://nus.org.ua/2023/07/03/doslidzhennya-sotsialno-emotsijnyh-navychok-ohopyt-232-shkoly-ukrayiny-dsyao/> (дата звернення: 21.10.2025)

23. Державна служба якості освіти України. EvaluEd – інформаційно-аналітична система для самооцінювання закладів освіти. URL: <https://evalued.gov.ua>
24. Державна служба якості освіти України. Аналітичний звіт «Результати інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти у 2023 році». URL: <https://sqe.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2025).
25. Державна служба якості освіти України. Аналітичний звіт за результатами інституційних аудитів 2024/2025 н. р. Київ: ДСЯО, 2025. URL: <https://sqe.gov.ua/reports>.
26. Державна служба якості освіти України. Звіт про діяльність за 2023–2024 рр. Київ: ДСЯО, 2024. URL: <https://sqe.gov.ua> (дата звернення: 21.10.2025)
27. Державна служба якості освіти України. Звіт про результати інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти за 2023 рік. Київ: ДСЯО, 2024. 68 с.
28. Державна служба якості освіти України. Методичні рекомендації щодо проведення інституційних аудитів. Київ, 2023. URL: <https://sqe.gov.ua>
29. Державна служба якості освіти України. Методологія інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти, 2022. URL: sqe.gov.ua.
30. Державна служба якості освіти України. Офіційні матеріали та звіти про результати моніторингу якості освіти. URL: <https://sqe.gov.ua>.
31. Державна служба якості освіти України. Про службу. URL: <https://sqe.gov.ua/about> (дата звернення: 10.10.2025).
32. Державна служба якості освіти України. Регіональні практики моніторингу якості освіти: аналітичний огляд. URL: <https://sqe.gov.ua/analytics> (дата звернення: 20.10.2025).
33. Державна служба якості освіти України. Річний звіт про діяльність ДСЯО за 2023 рік. URL: <https://sqe.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2025).
34. Державна служба якості освіти України. Самооцінювання та моніторинг якості освіти: рекомендації для керівників закладів освіти. Київ: ДСЯО, 2023.

35. Закон України «Про освіту» (2017)
36. Іванюк І. В. Моніторинг якості освіти в умовах цифровізації: теоретико-методичний аспект. Освітологічний дискурс. 2022. № 4. С. 45–56.
37. Інститут інформаційних технологій в освіті. Інтеграція ІКТ у систему освіти України. Київ, 2023. URL: <https://isuo.org>
38. Інформаційна система управління освітою (ІСУО). Аналітичні можливості та інтеграція з ЄДЕБО. URL: <https://isuo.org> (дата звернення: 18.10.2025).
39. Кабінет Міністрів України. Постанова № 1222 від 9 грудня 2020 р. «Про внесення змін до Положення про Державну службу якості освіти України».
40. Кабінет Міністрів України. Постанова № 168 від 14 березня 2018 р. «Деякі питання Державної служби якості освіти України».
41. Карапузова, Н. (2023). Актуальні проблеми здійснення моніторингових досліджень якості освіти в Україні. Науковий вісник Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. URL: <https://sources.pnpu.edu.ua>.
42. Ковельський ліцей №7 імені Михайла Верби. Звіт про результати самооцінювання освітньої діяльності за 2023 рік. URL: <https://kovel7.edu.ua>
43. Ковельський ліцей імені Олени Пчілки. Матеріали методичної сесії «Інституційний аудит: виклик чи нові можливості» (2024). URL: <https://kovel-school-pchilky.edu.ua>
44. Ковельський ліцей імені Олени Пчілки. Новини та події. URL: <https://liceyolenypchilki.kowelrada.gov.ua>.
45. Кремень В.Г. Освіта в системі суспільних цінностей: гуманістичні виміри сучасності // Освіта і управління. 2020. №1–2. С. 7–15.
46. Кубанов. Р. А. Якість освіти: суть поняття та особливості оцінювання // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 13 (272), Ч. II, 2013.- с. 25-31
47. Лукіна Т.О. Якість освіти // Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва; редкол.: О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Л. Д. Березівська, І. Д. Бех, В. Ю.

- Биков, М. С. Гальченко, В. В. Засенко, С. А. Калашнікова, М. О. Кириченко, Л. Б. Лук'янова, В. Г. Панок, В. О. Радкевич, О. Я. Савченко, М. М. Слюсаревський, О. В. Сухомлинська]: 2-ге вид, допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. С.1120 -1121.
48. Лукіна Т.О. Якість освіти // Енциклопедія освіти. К.: Юрінком Інтер, 2012. С. 243–247.
49. Луцька гімназія № 18. Звіт про результати інституційного аудиту. URL: <https://gymnasium18.lutsk.ua>.
50. Ляшенко, О. І., Жук, Ю. О. Теоретико-методичні засади побудови моніторингових систем оцінювання якості загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2021. 320 с.
51. Міністерство освіти і науки України. Звіт про виконання стратегічних напрямів державної політики у сфері забезпечення якості освіти за 2023 рік. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2025).
52. Міністерство освіти і науки України. Звіт про повторне відстеження нормативної діяльності МОН. Київ: МОН, 2024. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/regulatorna_dijalnist/2024/Vidstezh.rezultatyvn.rehulyat.aktiv.2024/10/07/zvit-pro-povtorne-vidstezhennya-nakazu-mon-vid-16-sichnya-2020-54-07-10-2024.pdf (дата звернення: 21.10.2025)
53. Міністерство освіти і науки України. Звіт про реалізацію політик у сфері освіти. Київ, 2024. URL: <https://mon.gov.ua>
54. Міністерство освіти і науки України. Концепція розвитку системи забезпечення якості освіти в Україні. Київ: МОН, 2022. 34 с.
55. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації з проведення моніторингу якості освіти, 2022. URL: mon.gov.ua.
56. Міністерство освіти і науки України. Наказ «Про затвердження порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти» від 09.01.2019 № 17. Київ: МОН України, 2019.

57. Міністерство освіти і науки України. Наказ №137 "Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту в умовах воєнного стану". Київ, 2023. URL: <https://mon.gov.ua>
58. Міністерство освіти і науки України. Наказ №493 "Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту". Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua>
59. Міністерство освіти і науки України. Національна освітня електронна платформа: проблеми інтеграції та використання даних. Київ: МОН, 2023. 42 с.
60. Міністерство освіти і науки України. Організаційна структура. URL: <https://mon.gov.ua/ua/organization> (дата звернення: 10.10.2025).
61. Міністерство освіти і науки України. Створено Державну службу якості освіти України – рішення Уряду. 2017.
62. Міністерство цифрової трансформації України. Стратегія розвитку цифрових компетентностей в Україні. Київ, 2024. URL: <https://digitalstate.gov.ua>
63. Мозальов В. Є. Моніторинг якості освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід // Вісник Національного університету оборони України, 2014, №5 (42).
64. Мороз В. М. Моніторинг у системі управління якістю освіти: соціальні та етичні аспекти // Освіта і управління. 2023. № 4. С. 45–53.
65. Мороз В. М. Соціальний вимір моніторингу якості освіти: етичні стандарти, комунікація, довіра // Вісник Національного університету цивільного захисту України. 2022. №2 (17). С. 45–52. URL: <https://repositsc.nuczu.edu.ua>.
66. Мороз В.М. Соціологічний супровід моніторингу якості освіти. Науковий репозитарій НУЦЗУ, 2022. URL: <https://repositsc.nuczu.edu.ua>
67. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.03.2022 №137 «Про особливості проведення інституційних аудитів в умовах воєнного стану». Київ: МОН, 2022.

- 68.Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2023 №17 «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти». Київ: МОН, 2023.
- 69.Наказ МОН № 1369 від 07.12.2018 «Про затвердження Порядку проведення державної підсумкової атестації»
- 70.Наказ МОН № 54 від 16.01.2020 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти»
71. Овчарук О. В. Цифрові інструменти та підходи до оцінювання якості освіти в умовах цифровізації. Київ: ІТЗН НАПН України, 2023. lib.iitta.gov.ua.
- 72.Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Digital strategies in education across OECD countries. Paris, 2020. URL: <https://www.oecd.org>
- 73.Островецька Н. Оцінка якості освіти / Н. Островецька // Освіта і управління. 2005. Т. 8. № 1. С. 109 –113
- 74.Пінчук О. П., Ляшенко О. І. Теоретико-методичні засади побудови моніторингових систем якості освіти. Київ: ІТЗН НАПН України, 2021. URL: lib.iitta.gov.ua
- 75.Положення про Державну службу якості освіти України (Постанова КМУ № 168 від 14.03.2018)
- 76.Портал освітян України «Педрада». Інституційні аудити 2024 року: результати та тенденції. URL: <https://www.pedrada.com.ua>.
- 77.Постанова КМУ № 1095 від 25.08.2004 «Про затвердження Порядку проведення зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти»
- 78.Проценко О. В. Моніторинг як інструмент визначення якості освіти. eSSPU Institutional Repository, 2020. esspu.sumdu.edu.ua.
- 79.Проценко, О. П. Моніторинг як інструмент визначення якості освіти / О. П. Проценко // Освітній експрес. 2022. № 4. С. 15–22.

- 80.Управління ДСЯО у Волинській області. Офіційна сторінка у Facebook.
URL: <https://www.facebook.com/volyn.sqe>.
- 81.Управління ДСЯО у Волинській області. Про діяльність. URL:
<https://volyn.sqe.gov.ua>.
- 82.Управління ДСЯО у Волинській області. Річний звіт про стан забезпечення
якості освіти у Волинській області (2023) URL: <https://volyn.sqe.gov.ua>
- 83.Щоголева Л.Є. Моніторинг якості освіти: теоретико-методологічний
аспект // Педагогічний процес: теорія і практика. 2014. Вип. 2. С. 64–70.
- 84.ЮНЕСКО. Global Education Monitoring Report 2023: Data for Accountability.
Paris: UNESCO Publishing, 2023. 312 p.